

Tartu Riiklik Ülikool

Üldajaloo Kateeder

Imperialismivastane

võitlus Hiinas

1919 - 1923. a.

Diplomitöö

Ene Randrüüt

Tartu, 1970

Sissejuhatus.

Mee ajastu, mille peamiseks sisse-
on kapitalismilt sotsialismile ülemine-
mis algas Suure Sotsialistliku Oktoobri-
revolutsiooniga, on kahe vastandliku
ühiskonnasüsteemi ajastu, sotsialistliku
revolutsioonide ja rahvusliku vabastuse
revolutsioonide ajastu, imperialismi kok-
kuvarisemise ja koloniaalsüsteemi liivi-
deerimise ajastu, üha uute rahvaste
sotsialismi teele asumise, kogu maailmas
sotsialismi ja kommunismi võidule-
pääne ajastu." ¹

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsi-
oon avas Aasia ja Aafrika rahvaste
rahvaste võitluses uue ajastu. Rah-
vuslik vabastustükkimine sai ennenägl-
mata massilise ja hoo. Algas kolonial-
süsteemi kriis, kapitalismi üldarüsi
üks osa. Dial „Lõusevad inimesvate

¹ Kommunistlike ja töölisparkide ühendamise
nõupidamise avaldus, T. 1960, lk. 4.

osavõtjatena, uue du loojatena üles
 Ida rahvahulgad, seit sajad miljonid
 sellest rahvastinust kuuluvad sõltu-
 vate mittetäieõiguslike rahvaste hulka,
 kes siamaani olid imperialismi
 rahvusvahelise poliitika objektis, kes
 eksistentsid ainult kapitalismi kultuuri
 ja tsivilisatsiooni väetuseainena. "1
 Nend V. I. Lenini sõnad iseloomustavad
 ka Hiina rahva olurõõsa uusima
 aja algul. Et vabaneda imperialit-
 liisest sõltuvusest, pidi Hiina rahvas
 asuma imperialismivastase võitluse
 teele.

Käesoleva töö eesmärgies on näidata,
 kuidas Hiina sotsiaal-majanduslike
 ja poliitilise eord tingised impe-
 rialismivastase võitluse, kuidas see
 võitlus arenes ja kuidas Hiina töolis-
 klassist sai imperialismivastase võit-
 luse juht. Töö lõpusas on püütud selgi-
 tada, mis oli vajalik laialdase
 ühisriide loomine.

V. I. Lenin, Ettekanne Ida rahvaste kommu-
 nistlike organisatsioonide II ülevaemaalid
 kongressil 22. nov. 1919. a., Teosed, 30 kd.,
 T. 1954, lk. 136.

Käesoleva töö kirjutamisel kasutati hiina ja nõuukoode autorite töid. Hiina majandusliku arengu analüüsimist võimaldavad väga põhjalikud dokumentide kogumik „Hiina majandusliku arengu ajalugu 1840-1948. a.“¹, M. J. Gladkovi teos Hiina välis-vaubanduslikud suhted² ja prof. Chen Bo-da ühiskondlike uurimused „Maarent Hiinas“.³ Kuigi viimases teoses toodud andmed käsitlevad sajandi 20. ndale aastate lõpuosa, aga mitte algusaastate kohta, võis neid kasutada, kuna suhted maal ei muutunud kiiresti.

Imperialismivastase võitluse analüüsimises leidus faktilist materjali mitmetes teostes. Eriti põhjalik on äraailmunud dokumentide kogumik „4. mai“ liikumise kohta,⁴ mida seni pole jõutud trüki-sõnas kasutada. Streigiliikumist on käsitletud Deng Zhong-xia raamatus „Ameliühingu liikumise lühike ajalugu“

¹ Мемория экономического развития Китая 1840-1948 гг., М. 1958.

² М. И. Сладковскии, Очерки развития внешне-экономических отношений Китая, М. 1953.

³ Чен Бо-га, Очерк земельной ренты в Китае, М. 1950.

⁴ Общественное 4 мая 1919 года в Китае, М. 1969.

"Hiinas" ¹ Kogu väsitlitava ajajärge kohta leidus futilit materjali töös "Hiina ajaloo põhijooned uusimal ajal" ². Samuti oli võimalik selle töö põhjal teha järeldusi kogu perioodi kohta ja anda hinnang toimunud võitlusele.

Mitmed tööd, eriti vanemad, nagu G. B. Ehrenburgi raamat Hiina rahva rahvuslikust vabastusvõitlusest ³, ja "Hiina naasajate revolutsiooni ajalugu" ⁴ on kirjutatud J. V. Stalini isiku viituse tingimustes, mis on jätnud neile suuremad või vähemad jäljed. Sa arusaadav, et need tuli sisse via vajalikud korektiivid.

¹ Дон Чжоун-ся, Краткая история профсоюзного движения в Китае, М. 1959.

² Очерки истории Китая в новейшее время, М. 1959

³ Г. В. Эренбург, Очерки национально-освободительной борьбы китайского народа, М. 1951.

⁴ История современной китайской революции М. 1959.

I peatükk

Hiina sotsiaal-majanduslik ja poliitiline kord uusima aja algul.

Hiina oma majandusliku profiili poolest oli mahajäänud põllumajandusmaa. Hiina külas valitsid uusima aja algul veel fodaalsed igandid, mis olid suurimaks piduriks põllumajanduse arengus. Selle säilimise majanduslikkus alus oli mõnise monopolne maa-valdus. Hiina mõniseid koos külakatega moodustasid ca 10% maalaanikonnast, aga valdasid 70-80% üliharitud maast.¹ Maa lõunaosas oli see protsent veelgi suurem.² Lühvikud ja kermikud, moodustades 80-90% valdasid aga vaid 20-30% maast.³

¹ Мемориа экономикаро пазбумур... , lk. 248.

² И. В. Сидоровичар, Т. В. Зиндлер, И. Ф. Федосев, Орепу мемориа сумар, ил. 1956, lk. 217.

³ Мемориа экономикаро пазбумур, lk. 248.

Hüna mõisnik tavaliselt ei tegelanud majapidamisega. Tal oli kaalukam rentida maa talupoegadele, kui lasta seda harida palgalistel. Saades tohutu hulga kaubalise põllumajandusteodangu omanikus, muutus mõisnik kaupmehes.

Talupoeg oli sunnitud rendina ja riigi-
maksudena ära andma suure osa oma saagist, ta ei saanud laiendada oma majapidamist ega kindlustada oma pere-
konnale isegi mitte poolnälgas elamist. Kehvik, tihki ka kesemik, sattus võlasõjuse mõisniku juurde.

Talupoegadele kuuluvate maade suurus oli näites 1919.a. Guangdongi provintsis Sihakui maakonnas järgmine: 53,6% maa-
pidamistest olid väiksemad kui 9 mud¹,
10-36 mud omasid 32,5% majapidamistest,
40-159 mud - 13,7%, rohkem kui 160 mud
omasid 0,2% majapidamistest.² Samasugune
oleksid valitus ka mujal. Järgnevatel aastatel suurenes kõige väiksemate maatükkide
omaaire arv. Vähesed maaga ja maata
talupojad olid sunnitud rentima maad
mõnikeselt ja kulakutelt orjastavatel tingimustel.

¹ 1 mu = 0,06 ha

² Ученый экономический работник..., lk. 260, tabel 165.

Kaugetest aegadest oli valitsevas vormis Hiinas olud naturaalent, s. t. rendi taumine põllumajanduseaastatega. See oli seotud feodalismi majandusliku struktuuriga, naturaalmajandusega. Ka viimase aja algul oli poolfeodaalses ja poolkoloniaalses Hiinas põhiliselt naturaalent. Kõrvuti sellega eksisteerisid raharent ja tarent. Naturaalrendil oli kaks vormi: ühel juhul oli rendi suurus kindlaks määratud varem, sõltumata saagi suurusest, teisel juhul moodustas rent teatud kindla osa saagist. Täielikult ei kadunud ka tarent. Suureneb ühe tähtsama lisandina naturaalrendi juures: peale rendi taumise produktidega oli talupoeg kohustatud tegema tööd mõisniku põllul. Oli ka ebakindlalt rendivorm, mille juhul rent oli määratud kindlaks naturaalrendina, kuid taanti rahas. See oli ülemineuvorm naturaalrendilt raharendile, ta oli uus raharendi tüüp, mille juhul mõisnik võis juhul, kui see oli talle kasulikum, miina tagasi naturaalrendi juurde.¹

¹Учеб. Зо-га, Очерк землевлад. форм..., стр. 40.

Määrarav oli naturaarent. Veel 1924.a. moodustas naturaarent 82% kõigist rendi-
vormidest, raharent vaid 11%.¹ Naturaal-
rent oli hiina ühiskonna tootlike jõudude
madala arengitaseme, majanduse pool-
koloniaalne ja poolfedaalne iseloomu
näitaja ja tõestas hiina talurahva
äärmist vaesumist.

Rendi suurus oli udustat arvadest
määratud nii: „Pool sellest, mida au-
hak põld, kuulub mõisnikule, pool - kündjale!”²
Nü oli see ka uusimajal ajal. Sõltuvalt
kohalikest tingimustest oli rendi suurus
kas tunduvalt kõrgem või veidi madalam.
1927.a. 60 maakonnas tehtud uurimuste
järgi moodustas rent 34 maakonnas
kuni 50% saagist, kuni 60% - 20 maakonnas
lühes maakonnas ulatus rent isegi 80%-ni
saagist.³ Naturaarent parematelt maa-
delt oli kõrgem, halvematelt madalam.

Raharent moodustas tavaliselt 10%
maa hinnast, mõningates kohtades üle 20%.
Tuhetelisel suuremal renti tuli makssta
talupoegadele, kel oli halvem maa.⁴

¹ Уотис То-га, Орпа замесинои переме..., lk. 40.

² Samas, lk. 46.

³ Samas, lk. 47.

⁴ Samas, lk. 58.

Talupoegadele basusid ka suured uskus-
 tused riigi vastu. Põhiliselt olid maa jt.
 massid, andamid ja kohustused nii
 naturaalselt kui rahavormis. Maksud eas-
 vasid vrti peale 1911. a. revolutsiooni, kui
 kehtestati mõisnikele - kedanikele sabarikk.
 Üksikud militaristid, haaramud lnda
 kätte võime ühes või teises rajoonis,
 püüdsid kõigi vahenditega saada talu-
 peegadelt raha oma armeed ja ametnike
 ülalpidamiseks ning isiklikus rikastumise-
 seks.

Et aga muretseda raha, oli talupojal
 vaja müüa osa saadustest. Turu demond
 põhud talle sugugi soodne. Saagikoris-
 tamise perioodil langenid hinnad, tõu-
 sid revadel, kui talupojadel lõppesid
 tagavarad. Nii li saanud talupoeg oma
 saadustest läht müügihinda, aga tööstus-
 kaupade eest pidi maksma hingehinda.

Professor Chen Bo-da oma raamatutes
 maarendi kohta Hiinas analüüsis talu-
 poegade kulutusi nimes tootmisega
 ja elatusvahendite muretsemisega. Elatus-
 vahendite muretumine moodustab põigist
 kulutustest 71,5 - 81,5%. Tootmiskuludeks

jääb 28,5 - 18,5%, millest põhiline osa moodustavad väljaminekud seemne ja väetise muretsemises ja loomade pidamises. Vaid 1,13 - 2,5% kulutatakse hoone ehitamises ja inventari muretsemises.¹ Põllutööriistad olid väga primitiivsed mille tagajärjes oli madal töötootlikkus. See omakorda tingis äärmiselt madala lisaväärtuse normi. Näiteks talu- ja rentnike kulutused tootmises ja elatusvahendite muretsemises olid 250,71 juani,² sissetulud - 286,91 juani³. Lisaväärtus oli seega 36,2 juani. Reali aga tuli maksta 68,51 juani.⁴ Järelikult ei piisunud reali taunimises ainult lisaväärtusest. Selline eksploateerimise aste, mille puhul ekspropriatsioon mitte ainult kogu lisaväärtus, vaid ka osa vajalikust tööst, on äärmiselt karm ja barbaarne rent. See põhjustas kogu tootmise seisaku ja lihtne taastootmine oli võimalik vaid soses suurte jõupingutustega.⁵

¹ Уотс Фо-га, Орека земледельца крестьяне..., lk. 25.

² juan - Kiina põhiline rahaühik, nn. Kiina dollar

³ Уотс Фо-га, Орека земледельца крестьяне..., lk. 21.

⁴ Samas, lk. 22

⁵ Samas, lk. 26-27.

Siina põllumajandusse tungisid jär-
järgult ka kaubalised suhted, järjest roh-
kem harrasid talupidajad tootma müümisel
ja ostma datu vahendeid. Kõige selle juures
ei saanud talupidajad kunagi kätte põllu-
majandussaaduste tegeliku hinda vaid
pool kuni kolmveerand sellest.¹ Pendi ja
maksudens vajaliku summa koku-
saamiseks pidi talupidajad minema liigkasu-
võtja juurde - see oli tihti mõisnik ja
kaupmees ühes isikus. Harva anti talu-
pidajatele laenu ilma tagatiseta. Sageli
oli selline naine või tütar, kes tavali-
selt jäigi võlaorjusse. Võlaprotsent oli
väga kõrge, mõnikord isegi 200%.²

Maal valitsivad tootmissuhted pidar-
dasid tootlike jõudude kasvu. Maa külv-
pind suurenes 1893. aastaks võrreldes
1873. aastaga vaid 1% võrra, 1913. aastaks
aga üldse mitte.³

Fodaalsete klasside majanduslik ja
poliitiline valitsemine, mida toetasid im-
perialistid, kindlustas fodaalset suhteid.
Kapitalistlike suhete arenemine puudutas

¹ Мемориа экономического развѣтыва... , lk. 302, tabel 221.

² Д. Б. Зенкофф, Очерки национально-освободительной борьбы кавказского народа, lk. 33.

³ Мемориа экономического развѣтыва... , lk. 321, tabel 210.

põllumajandust vähe. Talupoegade enervateerimise fodaalsed ja poolfodaalsed meetodid kindlustasid kõrged kasumid välismonopolidel, kes toetasid hiina kaigas mõisnike võimutsemist. Suur rõhkmise pidi kasv viis talupoegade ja mõisnike vaheliste vastuolude teravnemisele.

Haarangu tööstus tekkis Hiinas XIX saj. teisel poolel. 1911. aastaks oli rahvusliku kapitali poolt rajatud 521 ettevõtet, neist 72 metallurgia tööstust, 3 masinaehitustehast, 193 tekstiilivabrikut, 100 toiduainete töötlemise ettevõtet ja muid 153¹. 1920. aastaks oli rahvuslike ettevõtete arv kasvanud tunduvalt, 1759-ni: masinaehitus- ja metallurgiatehaseid - 252, tekstiilivabrikuid - 475, kemiatööstusi - 383, toiduainete töötlemise ettevõtteid - 280.² Suurem osa rahvusliku kapitali poolt rajatud ettevõtteid olid kergtööstusettevõtted.

Suures peab rõhke märkima, et tööstus oli üldiselt nõrgalt arenenud, ta andis rahvuslikust toodangust väikesel osal. Valitsuvad olid käsitöö ja

¹ Мемория экономического развития..., lk. 106, tabel 63.

² Ореки экономии Китая в революцию 1911-1919, lk. 22, tabel 2.

manufaktuurtööstmine. Suur osa laialt le-
 kaupade tootmisel oli taluparjade kodu-
 tööstusel. Väsitöökjäd, manufaktuurid
 ja taluparjade kodutööstus rahulda-
 sid suurema osa danimenna nõudmis-
 test. Tähtsaim tegevusala oli puuvillase
 riide tootmine.

Suur osa tööst tehti väsitööstuse
 ja metallitööstusel. Mehhaniserituse asti
 oli kõrgem rauamaagi kaevandustes
 - 66,5%, madalaim malmi tootmisel
 - 48,1% (1918. aastal).¹

Rahvusliku tööstuse arenemist taris-
 tas väliskapitali valitamine ja fiskaal-
 sete igandite säilimine. Lühiajalist lar-
 nemist võis märgata võimise maailma-
 sõja ajal, kui imperialistlikud riigid
 elid võitluse sõjaga Euroopas. Rahvusliku
 tööstus oli palju halvemas olukorras kui
 Hiina monopolistliku kapitali või imperia-
 listide kontrolli all olevad ettevõtted.
 Säl elid suuremad, tootmisukulud, trans-
 portitariifid ja mitmesugused muud
 maksud.² Samal ajal oli kaareminorm
 rahvuslikes ettevõtetes väiksem.

¹Memoriar skono-murekoro pazbumine..., lk. 113, tabel 67.

²Samas, lk. 161, tabel 104.

Amelikult said Jaapan ja sejärd ka teind väliriigid õigus rajada tööstusettevõtteid Hiinas alles pärast Hiina-Jaapani sõda 1895. aastal sõlmitud Simonoksi rahulepinguga. Iniri said nad vedada Hiinase oma kaup. Piale 1895. a. rahulepingut said kapitalistliind riigid õigus ehitada tööstusettevõtteid ja raudteid suurte loodusrikkuste ja odava tööju kasutamises kohapeal. Nad saavutand juurdepääsu Hiina kõigs tööstusharude juurde. Tõgelikult rajasid välismaalast tööstusettevõtteid ammu enne 1895. a.¹

Piale 1895. aastat ümbres selgesti väliskapitali valitsev seisund Hiinas, tema töötuses, allutades oma kontrollile enamus tootmisest. 1919. a. andsid väliskapitali kontrolli ell olevad kaevandused 48,1% kogu söetoodangust², seejuures kogu mekhaniseeritud toodetud söest 75,6%.³ Nõie kaevandused toodanguga üle 1 miljoni tonni kuulused imperiaalistidele.⁴ Sama protsessi võis täheldada

¹ Уемопия сисоуевекоро пазбууна..., lk. 10-128, tabel 74.

² Samas, lk. 129, tabel 75.

³ Samas, lk. 131, tabel 76.

⁴ Samas, lk. 133, tabel 77.

tekstiilitööstuses. Välismaalastele kuulus 46,7% värtuse ja 59,2% kudumismasinate koguarvust maal.¹ Väliskapitalile kuulusid ettevõtted andsid rohkem toodangut kui Hiina rahvusliku kapitali ettevõtted.²

Kas otsuste kapitalimahutustega või osavõetuga kompradoorliku kedanuse kapitalimahutustest haaras väliskapital enda kätte kontrolli suure osa Hiina tööstuse üle. Kõigist kapitalimahutustest söetööstuses kuulus 1919.aastal 60,6% välismaalastele: tsirkhal oli Jaapan - 35,5%, Inglismaale kuulus 48,8%, teistele maadele - 6,3%.³

Imperialistliku suurkapital oli põhiline jõud, mis pidurdas Hiina rahvusliku tööstuse arenemist.

Näga palju vuti Hiinast välja mineraaltoorainet. 1918. a. toodeti volframi maaki 9872 tonni, välja reeti 9479 tonni, antimoni - 16 945 tonni ja 15.672 tonni, inglistina - 9731 tonni ja 7404 tonni, lüa-hiibidat - 141 tonni ja 45 tonni, rauamaaki - 999 019 tonni ja 362 935 tonni. Järgnevatel aastatel väljavedu mõnel määrel vähenes,

¹ Ученые исследования Ученые..., lk. 142-143, tabel 83.

² Тамас, lk. 129-130, tabel 75.

³ Тамас, lk. 140-141, tabel 82.

kuid mitte eluliselt.¹

Imperialistlikud riigid said Hiinast tehnikaid kasumeid. Sui kasumi suurendamiseks Hiinani söekaevandustes 1912. a. määrada 100-ga, siis 1919. aastaks oli see kasvanud 381-le. Bulgi suurem oli see Shanghai elektrikompaniis: 1893. a. - 100, 1919 - 20.021.² Need arvad näitavad, millised eksploatatsioonid all kannatas Hiina rahvas.

Hiina kaubandusele olid uusima aja algul isikemulikes samasugused jooned nagu rogu majanduslule sisekaubanduses ei saanud kiiresti arvestada sisetollide ja kitsa siseturu tõttu. Väliskaubandus sattus varakult sõltuvusse välisriikidest. 1842. a. Nankingi ja 1858. a. Tianjini lepingutega jäi Hiina ilma õigusest ise määrata import- ja eksporttolle. Lepingutes oli öeldud, et inglise kaupadelt, mida tuleb Hiinasse, ei saa võtta tolli üle 5% kauba väärtusest. 1843. a. Hiina - Inglise lepinguga alandati tolli tähtsamatele importkaupadele 58-79%, 1858. a. lepinguga veel 13-65%.³ Samasuguseid lepinguid

¹ Ученые исследования промышленности..., lk. 148, tabel 86.

² Самас, lk. 149, tabel 87.

³ Самас, lk. 82, tabelid 35-36.

sõlmisid Qini valitsusega va tüsind saar-
rüigid. Nad saavutasid veel uude, et
tollimäärandid ei muudeta enne 10 aasta
möödumist. Tegelikult vaadati tollitarii-
fid uuest korda läbi alles 1903. aastal,
peaaegu 50 aasta möödudes. Mõnevõrra
lõsteti tolli tähtsamatele importkaupa-
dele 1918. aastal, kui tolli suurus tõusis
2,52 - 3,49 %-ni kaubahinnast. 5% kauba-
hinnast moodustas toll vard petroolia-
mile.¹

Lepingutega määrati kindlaks ka
eksporttoll.

Lepinguline tollitariif oli uus tähta-
maid vahendeid, millega väliskapital
allutas oma kontrollile Hiina turu.
Nii taastas imperialism rahvusliku töös-
tuse arengit ja omandas sobivad posit-
sioonid oma kaupade turustamiseks.

Hiina väliskaubandusel oli tüüpiline
koloniaalne iseloom. See muudeti im-
perialistide jaoks odava tooraine all-
kaas. Väliskaubandusel oli omane pas-
siivne bilans: eksporditavaate kaupade
väärtus oli väiksem kui importkaupade

¹ Ученые экономического разбора..., lk. 82, tabel 37.

väärtus. Seja see, 1913. a. moodustas im-
port 416,2 milj. amurika dollarit, eks-
port ainult 284,4 milj. dollarit. 1918. aas-
taks see vahe vähenes - import 699,2 milj.
dollarit, eksport 621,2 milj. dollarit.
1919. a. oli importkaupade väärtus
899,3 milj. dollarit, eksportkaupade väärtus
836,8 milj. dollarit. Ka müüd ühtas im-
port veel ekspordi 22,5 milj. dollariga.
Pärast seda hakkas välismaiste kau-
pade sissevedu jälle suurema.²

Suurima osa importkaupadest moo-
dustasid 1919. a. puuvillased kangad
-21%, puuvillasedras- ja riid 11,7%,
metall ja maagid -9,0%, masinad
ja instrumendid -6,1%.³ Võrreldes
ulmiste aastatega on kasvanud me-
talli ja masinate sissevedu. Põhilise
osa moodustasid uua puuvillased
kangad ja teised laiatarkaubad. 1920. a.
moodustasid tekstiilvahendid kogu im-
pordist 28,5%: masinad 3,2%, looraine 0,2%,
kõhusmaterjalid, naudtee vööed koosis,
laavad, poolfabrikaadid, riid - 25,1%.

¹ M. M. Čuagrobenevi, Oupnu pagubana braunsi-
skonomičeskii omnošeniü, lk. 122-123.

² Samas, lk. 156.

³ Samas, lk. 158.

laiatarbekaubad aga 71,5%.¹ Otseselt tootmise laiendamises läks väikene osa, nekum kasutati tootmisvahendeid näit. administratiivaparadaile hoonde ehitamiseks jms. Imperialistlikud riigid ei tahtnud muuta jordaani Hiinat kapitalistlikus, vaid püüdsid muuta ta koloonias.

Exportkaubad olid põhiliselt põllumajanduslik või mineraaltooraine ja käsitöösaadused. 1919.a. moodustas toorsiid ja kookonid roogu ekspordist 17,2%, teorpuuvill 4,7%, siidvangad 3,5%, taimiõli 7,1%. 1920.a. oli toorsiid ja kookonite osa 14,2%, sojaoad ja -saadused - 13,2%, suurenes teravilja-saaduste osa - 10,2%, siidvangad - 4,5%, taimiõli - 6,0%. Rauamaagi väljaredu oli vastavalt 0,4% ja 0,5%, tina - 1,3% ja 2,1% ekspordist.²

Enne Esimest maailmasõda oli kaubavahetuses Hiinaga esikohal Inglismaa koos Hongkongiga. Jaapan oli teisel kohal. Nagu roogu majanduselus, nii ka kaubanduses suurenes sõja päevil Jaapani osa.

¹ Упоминанье в экономическом положении..., lk. 87, tabel 44.

² М. И. Соловьевский, Очерки экономического положения Манчжурии..., lk. 160

1918.a. moodustas roogu kaubavahetusest
 kaubavahetus Jaapaniga 38,6%, Inglismaa
 ja Hongkongiga 34%, USA-ga 13,1%.¹
 Samad kohad säilisid ka 1919.a.²
 Hiljem püüdsid teised suurriigid, eriti
 USA, vähendada Jaapani mõju.

Hiina majanduse vripära tingis
 Hiina ühiskonna sotsiaalne struktuur.
 Talurahvas ja töölinnast ning
 mõisnikud ja kodanlus moodustasid
 põhilassid uusima aja algul.

Õigemul olid mõisnikud ja kodan-
 luse ladvik.

Mõisnikkond pidurdas maa poliitilist,
 majanduslikku ja kultuurilist
 arengut, oli peamiseks fodaaligandite
 kantslaks. Mõisnik oli samal ajal ka
 liigkasuõõtja ja kaupmees, kuna ta
 andis talupoegadele laenu reundi tasu-
 mises ja realiseeris reundi äärel toodud
 põllumajandussaadusi. Samal ajal muu-
 tusid kaupmehed ja liigkasuõõtjad mõis-
 nikuks, saades oma valduse mitmesuguste
 operatsioonidega vähesemid talupoegade maa.

¹ И. И. Есаукович, Оружие промышленности и
 экономика Китая, стр. 124.

² Samas, lk. 162.

Siid seejuures si muutunud niist keegi kapitalistlikus ettevõttes. Talupoegade fodaalsel ekspluaterimisel põhinev vana tootmisviis jäi nende jaoks pa-
mises riikliku vahendiks.

Mõiskike klass oli valitavas poliiti-
lises jões. Siin kätte seendus võim
koogu maal. Riigiparaat, armee, politsei
olid vahetult suurnõisnike teenistuses
ja toetasid fodaalsete jõudude poliiti-
tilist võimu.

Mõiskinega oli tihedalt seotud komp-
radeorliu kodanlus. Si oli teinud
niist hiina kaubanduse riktidest,
kes vahendasid kaubandust Hiina ja välis-
kapitali vahel. Mõiskine aja algul oli ta
välismaiste firmade vahendajaks paljudel
majandusaladel, alates väliskaubandusest
ja lõpetades pangaspekulatsioonide ja tööstus-
liku tootmisega. Tähtis osa oli monopolist-
likul (ehk nagu Hiinas nimetati - bürokraat-
likul) kapitalil, mille esindajad, olles seotud
riigiparaadiga, olid eriti kaaluvad
imperialistidele.

Komradeorliu kodanlus tungis maa
kõigile rajoonidele, sidudes mõiskine

väliskapitaliga. Selle tagajärjel sai talupoegade töö tuluvallikaus mitte ainult mõisnikele, liigvasuutjatele ja kaupmeestele, vaid ka kompradooridele ja välismaistele rõhujatele. Kompradoorliku kodanluse oli otseselt huvitatud välismaiste firmade edumast tegevusest, järjekindlalt maa orjastamisest. Maa majanduslikus elus oli tal seega väga reaktiivne osa, pidurdades tootliku jõudude arengit. Poliitilises elus oli ta sisemise reaktiivse ja imperialismi canities.

Suvasse rahvuslikul kodanlusel oli progressiivne osa. See oli keskkodanlus, tekkinud kaupmeestest, liigvasuutjatest, nendega seotud mõisnikut harva ka rikkastunud käsitöelitest. Majanduslikult oli ta nõrk: välismonopolid liidus fodaalide ja kompradoorliku kodanlusega taunistasid rahvusliku tööstuse arengit. Separats oli fodaalide igandite ja imperialistliku rõhumise liivideerimine tema arengu vajalikus tingimuseks. Ta oli huvitatud Hiina sõltumatus saavutamise ja kodanliku demokraatliku võra nehtistamisest,

Antud olukorras võis ta osa võtta üldrahvalikest võitlustest koloniaalide ja fodaalse režiimi vastu. Suid side- med mõisnike, kaupmehkonna ja liig- kasuõtlime kapitaliga ja hirm pro- letariaadi väljaastumiste us teigid ta ebarindlas, mittesobivas järjekindlas revolutsioonilises võitluses.

Põhilises jões Hiina revolutsioonis oli talurahvas, eriti tema vasemad kihid. Suurema osa, ~ 70% hiina talurahvast moodustasid kehvikud ja sulased, keskmikud moodustasid ~ 20%.¹ Kõige väiksema osa moodus- tavad kulakud. Lisaks olemasolevale valdustele rentinid nad sageli maad juurde mõisnikult. Eksploaterimise mu- toditelt nad mõisnikult palju si- erinevad. Tulau kogus küll ise ma- japidamisega, kuid suure osa sissetule- kust sai ta siiski eksploaterimise, rentides maad kehvikelele ja kasa- tades sulaste tööjõudu.

Kehvikud rentisid tavaliselt rogu- maa, keskmikud osaliselt, saades osa vajalikest sissetulekust isiklikult maalt.

¹ В. И. Ленин, «Сборник сочинений», т. 25.

Naid väike osa kesamisest suuts säilitada oma maomandid. Luland elatid vaid oma tööju müümisest, kuna neil polnud ei maad, inventari ega rahalisi vahendeid. Nad moodustasid arvuka osa külaproletariaadist.

Palurahva vaesemad kihid olid proletariaadi peamine, kõige kindlam liitlane.

Proletariaat tehis rahvusliku tööstuse arenguga XIX saj. II poolel. Ühisaja alguses oli tööstusproletariaat kontsentreerunud suurlinnadesse. Esimese maailmasõja ul oli Hiinas 500-600 tuhat tööstustöölit. Kõnes Euroopa riikide amalitõmbumisega Hiina majandusetsõja päevil teji rahvusliku tööstuse areng ja tööstusproletariaadi arvuline kasv suure sammu edasi. 1919. a. ulatas tööstustöölite arv üle 2 miljoni.¹

Hiina tööstusproletariaat ei kannatanud mitte ainult kapitalistliku uspluatarimise, vaid ka fodaalse ja välismaise rõhumise all. Kapitalistliku ja fodaalse rõhumise meetodid olid

¹ Ореку учопкуе Хуинар 6 соборнае брасс, lk. 28.

tihedalt läbi põimunud. Töölisi võtsid
 vabrikusse tööle peedratsiivid, kes, korral-
 dades nõge ajaajamise, omastasid
 suure osa töötasut. Samuti sõlmisid
 nad kpingu vanematega, kes väinud
 taie eest andsid oma lapsed vabrikusse
 tööle. Lõigi nende barbaarsete süsteemide
 mõjanduslikkus aluses oli postpoodaalse
 põllumajandus, tema agraarne üle-
 rahvastatus suure tööjõu ülejäägiga,
 mis ei leidnud rakendust põllumajanduses.

Pööpäeva peirus oli 11-12 tundi;
 sageli kauni 16 tundi. Suur töö inten-
 siivsus, ohutustehnika puudumine viivad
 sagedaste tööaantusteni. Laialdaselt va-
 sutatati naiste ja laste tööd, viti-
 terstitilitööstuses. Nõuava tööline sai
 15-25 korda vähem palga kui USA
 tööline, 7-10 korda vähem kui Prant-
 suses tööline. Naistöölised omakorda
 said 15-20% vähem kui meestöölised,
 alacalised vaeralt poole kvalifitseeri-
 nimata meestöölise päevatasut. Töö-
 tase madal tase oli ränga usplua-
 terimise peamises näitajaks.

¹ Оурку номегуна Самар 6 нокүүмел брүмү, lk. 29.

Hiina proletariaadi väljaastumised sel perioodil olid stühilised, töölisküsimine ei väljunud veel majandusliku võitluse raamidest - nõuti podrätseinte süsteemi kaotamist, töötingimuste parandamist jne. Esimese maailmasõja ajal kasvas proletariaat arvuliselt ja müüdi pinnas organiseeritud töölisküsimises.

Oma poliitiliselt korralt oli Hiina babariik. 1916. aastani oli presidentias Yuan Shi-kai, Peiyangi militaristliku kliini juht, endine Qingi monarkhia kõrge võimukandja. 1912. a. kokkumõeldud parlamendis kuulus enamuse võteti mõisnikele, kompradooridele ja kapitalistidele. 1917. a. saatis valitsus parlamendi laiali, kui see keeldus häälitamast Hiina osavõtu poolt sõjas Antanti poolt. 1918. a. kevadel teimused uued parlamendivalimised, mille koosseisu kuuluksid Jaapani-mulvete suurmõisnikud ja kompradooride ühendid.

Nimeliselt oli ühehiineline, Peiyangi uus valitsus, mille esotsas oli

1916. aastast alates Duan Qi-nui, Tšema võimule alluvad Šhili provintid ja mõned põhja- ja keskprovintid. Maa läänosas tekkis 1917. a. sügisel sõltumatu valitsus Sun Yü-xianiga. Selle võim ulatus vaid kahte provintsi - Guangdongi ja Guangxi. Tiistes rajoonides koosnes roogu tsivil- ja sõjaline võim suurte militaristide - provintside sõjakuuberneride kätte. Nende peamiseks toeks oli armee. Militaristid pidasid enamasti sõda valduste laiendamise eest. Võitluse poliitilise võimu pärast astusid üha rohkem militaristlikud kliinid. Neid teotasid välisimperialistid. Üksinate kliinide koostöös kajastasid välismaa vahelisi vastustlusi võitluses maa jagamise eest, koloniaalse valitsemise eest.

Esimene maailmasõja lõpul olid Hiinas järgmised suured militaristide grupeeringud: Šhandžiuurias võimutus Šundeni kliin, keda teotas Jaapani imperialism. Peale 1916. aastat jagas Šuiyangi kliin kaheks: Šhili

kliin kontrollis Yangzi bassini, teda toetas Inglise-Ameerika kapital, Põhja-Hiinas oli võim Anfu kliin käs, kes toetus Jaapanile. Lõunas toetusid Guangdongis ja Guangxi militaristid Inglise-Prantsuse kapitalile.

Hiina põlvne ühtne tugev riik, vaid oli pillustatud üsinautes provintsideks, kus seimutsesid kubernerid.

Hiina militarismi sünnitas tema mahajäämus, tema fodaalne villustatus, jaotamine mõjusfäärides imperialistlike riikide vahel. Militarism oli tõsiselt taustuseks maa arengule.

Poolkoloniaalne, poolfodaalne Hiinas oli kaas põhilist vastuolu: hiina rahva ja imperialismi vahel ning laiade rahvamasside ja fodaalismi vahel. Nüüd seisid hiina rahva es järqmised ülesanded:

- 1) võitlus imperialismi vastu sõltumatusel nimel
- 2) võitlus fodaalismi vastu

3) maa demokraatiseerimine ja

4) poliitiline ühendamine.

Nende ülesannete lahendamise
pidi kindlasti tingimused
maa edasises arengus.

Imperialismist ja sõjast
aastast 1914-1918

Kuusa demokraatliku Partei antamine

Maaga juba märgitud selle kuu
naha ja rida kahtlaid ülesannet
võttes imperialismi ja poliitilise
te, maa demokraatiseerimise ja poliitilise
ühendamise al. kindlasti ülesannet
lahendamist siid. kindlasti loomine
ja maa ühtsust siid. ühtsust
rahvusliku ühtsust. Maaga ühte ühe
aastat lahendamise juba sama ühe
süna rahva ühtsust ja
rahvusliku ühtsust.

Maaga ühe ühe kolmandal ja
sõltumatu ühtsust, ühtsust ühe
rahvusliku ühtsust. Maaga
süna rahvusliku ühtsust. Maaga
ühendamise ühtsust ühtsust
ja ühtsust ühtsust ja ühtsust

II peatükk

Imperialismivastane võitlus Hiinas
aastail 1919-1921.

Hiina Kommunistliku Partei asutamine.

Nagu juba märgitud, seisis hiina rahva es rida tähtsaid ülesandeid: võitlus imperialismi ja feodalismi vastu, maa demokraatiseerimine ja poliitiline ühendamine eest. Nende ülesannete lahendamiseks olid huvitatud linnad ja maa töötavad kihid ning samuti rahvuslik kodanlus. Kõigi nende ülesannete lahendamise pidi saama teoks hiina rahva revolutsioonilise ja rahvusliku vabastusvõitluse kaudu.

Suurt mõju kõigi koloniaal- ja sõltuvate maade, eriti aga Hiina rahvusliku vabastusvõitlusele avaldas Suur Sotsialistlik Oktobrirevolutsioon. Vaatamata Hiina kodanlike ajalehtide ja Euroopa, Ameerika ja Jaapani infor-

matsisoniagentuuride poolt saatud teavitus-
tustele jõudsid teated Venemaalt süüri-
ka Hiinasse.

Esimesena avaldas teate Venemaal lei-
mused sündmustest Shanghai ajaleht
„Sunguo ribao“ („Vabariik“) 10. nov. 1917. a.
Artikkelis pealkirjaga „Ootamatu pööre
Venemaal - Sjutine valitsus on kukutatud“
oli öeldud, et „Petrogradi garnison ja
töölised kukutasid Kerenski valitsuse“.
Järgmisel päeval ilmusid teated oktoobi-
sündmustest mitmetes teistes ajalehtedes.
Nendes teadetes tunnustati faakti, mis
sõleis sügavalt inimeste mälu: Ven-
emaal võtsid võimue enda kätte tööli-
sed ja soldatid, kellest enamuse oli talu-
põlgliku päritoluga. See näitas, et toimu-
nud sündmused, revolutsioon ei sarnane
ühegi eelmisega, et peamine osa selles
revolutsioonis oli töörahval esetas pro-
letariaadiga.

Kelle vastu ja mille eest uus võim
võitleb? See küsimus hiivitas nende sünd-
muste pooldajaid kui ka vastaseid.

¹Дун Мой-23, Унь Сюй-и, Чжане Фо-чжао,
В. мушкетер Окмодпроект революция на Хунань,
ил. 1959, лк. 46.

Hoolandite ajakirja „Shibao“ 11. nov. 1917. a.
 märkis, et sõdatite ja tööliste saadi-
 kute nõuogud lahendavad praegu
 järgmisi ülesandeid: 1) viivitamata, õig-
 lan rahu kindlustamine, 2) mõisamaade
 jagamine talupagade vahel, 3) kogu võimu
 ülevõtmine sõdatite ja tööliste saadi-
 kute nõuogudele.¹

Nõuogude valitsus tegi rahudev-
 reidiga „kõigile sõdivatele rahvastele
 ja nende valitsustele stepanemi õiguse,
 demokraatliku rahu sõlmimiseks.“ Sama
 mõtet nõrdas ta ka 15. (28.) nov. 1917. a.
 läkituses sõdivatele maadele.²

Need esimesed Nõuogude valitsuse
 välispoliitilised aktid võeti Hiinas
 vastu suure huviga. Hiina saadik
 Nõuogude Venemaal ütles „Tšestija“ kor-
 respondendile, et rahudekreet, mis võeti
 vastu 26. okt. (8. nov.) 1917. a. ülevenemaalisel
 nõuogude kongressil, avaldas Hiinale
 suurt mõju. See dekreet kuulutas kehte-
 tus need kokkulepped, mis olid Hiinale

¹ Душ Мог-20, Уно Етои-и, Уман То-унао,
 В.м.у.у.у. Острофрессаи пубо.у.у.у.у. ..., lk. 48.

² Док.у.у.у.у.у. у.у.у.у.у.у.у.у.у.у. I,
 и. 1917, lk. 28-30.

võigivaldselt peale surutud nagu teiste-
legi rahvastele.¹

Nõukogude valitus lõpetas alatiins
koloniaalpoliitika, mida ajas tsarism
Tola rahvaste suhtes. Tema välispoliitika
alusid olid ümberajalikult viitatud „täi-
tuses kõigile Venemaa ja Tola töötavatele
muhameedlastele“ 20. nov. (3. det.) 1917. a.
Nõukogude valitus kuulutas kehtetuks
kõik tsarismi poolt sõlmitud ebavõrd-
sed lepingud Tola maadega. Ta teatas,
et Nõukogude Venemaa on võõraste ma-
de arastamine vastu. „Mitte Venemaa
ja tema revolutsioonilise valituse poolt
ei oota teid arastamine, vaid Euroopa
imperialismi... poolt, nende poolt, kes muut-
sid teie kodumaa oma... kolooniaks.“²
Ülevenemaalise Kesktäitevõimude stu-
sega 28. jaan. (10. veebr.) 1918. a. annulleeris-
ti kõik riigivõlad. Sellega loobus
Venemaa ka boosrite ülestõusu järel
Hünalt saadaolevad kontributsioonist. ^{koos} Kuid

¹ А. Н. Кошпел, Колонии-русификация означена
6 апреля 1909 года в «Самарском вестнике»,
«Колонии-русификация», 1958, № 1, лк. 29.

² Документу брешней революции ССР I,
лк. 35.

³ Самас, лк. 97.

triste riikidega ei tunnistanud Pekingi valitsus vastavas moodis seda deklareeri. Ometi oleks Hiina vabanenud mitme miljonilise võlast.

Jaapani imperialism püüdis tõmmata Hiinat Nõurogude-vastasse koalitsiooni. Pekingi valitsus sõlmis Jaapaniga mitmed kokulepped ühises sõjalises võjastamises Kaug-Idas. Nõurogude Venemaalt kutsuti ära Hiina saadik. Hiina usundlik üldsus, nähes Nõurogude Venemaal oma teelise sõpra, astus välja Pekingi valitsuse rahvavastase tegevuse vastu. Protesti märgiks hakkasid Jaapanist lahkuma Venies õpivad hiina üliõpilased. Rahva näadmist saada sisse sõbralikud suhted Venemaaga toetas innukalt Hiina rahvusliku vabastamise eest võitleja Sun Yi-xian.

Nõurogude valitsuse poliitiline kutsus Hiina lihtsate inimeste seas esle sõbralikud tunded noore töölise-talupoegade riigi vastu.

Ja oma hilisemates avaldustes rõhutas Nõurogude valitsus neid printsipe, mis said seega tema välispoli-

tika alunas. Kui Punaarmee alustas
 Tšeri vabastamist valgesaartlastest,
 ilmus trüvis „Rahvanominsaride Nõuogude
 läritus Hiina rahvale ja Lõuna- ning
 Põhja - Hiina valitsustele.“ Läritus ilmus
 1919. a. juulis. Hiina ajakirjanduses
 avaldati see alles 1920. a. märtsis. Selles
 selgitati Nõuogude valitsuse ja
 Punaarmee ümärke: Punaarmee ei
 lähe Tšerit mitte vallutama, vaid
 tooma vabadust sealsile rahvale.
 Dokument sisaldab Nõuogude - Hiina
 suhete arendamise laialdase programmi.
 Nõuogude valitsus nõudis, et ta loo-
 kub kõigist privilegideist, mis olid
 vene kaupmeestel Hiinas. „Hiinas ei
 tohi olla teist valitsust, teist kohut,
 kui Hiina rahva võim ja kohus.“

Neluordult teenitati loobumist kõi-
 gist kontributsioonidest ja väljandati
 valmisolekut sisse seada ametlikud suhted.¹

Hiina rahvas võttis selle dokumendi
 kannustusega vastu. Eimist korda pöör-
 dus suurriik hiina rahva kui võrdse poole,
 tagastas talle oma initsiatiivsele selle, mis
 oli hiinlastelt võetud, ulatas oma

¹ Lõbimees - ümberanne omuoukura, M. 1959, lk. 44-45.

sõbrana.

Nõukogude vabariigi esimeste sammude kohta ei saanud hiina rahvas informatsiooni mitte ainult ajakirjanduse kaudu. Selle allikas oli elanikkonna otsene kontakt vene töölistega. Eriti tihed oli side Ida-Hiina raudte piirkonnas. Hiina töölised võtsid ka vahetult osa Punaarmee võitlustest välismaise interventsiooniga. Umbes 30-40 tuhat Hiina töelist Venemaal astusid Punaarmee ridadesse.¹ Esimese maailmasõja ajal viidi tagalatoödile Venemaale umbes 150 tuhat töelist Hiinat. Varsti peale Oktoobrirevolutsiooni moodustasid töölised organisatsiooni, ehk ehk umbes 40-60 tuhat inimest. 1918. a. aprillis toimunud koosolekul saatsid nad Hiina rahvale järgmise üleskutsu: „Hiina töölised Venemaal sattusid saatusel tehtel maailmarevolutsiooni avagardi. Nad peavad meelsid pidama, et hiina revolutsiooni saatus on tihedalt seotud vene revolutsiooni saatusga. Ainult tihedas üldis vene tööliisklassiga on

¹ H. T. Буноязыко, Вспоминие Буеноро Оумдожа на революционерне глумение в Кунмал, „Буен-ми Оумдожа и Касогов Восточна, II. 1957, lk. 94

võimalia revolutsiooni võit rõhutatud
 Hiinas. "1 Pöördudes tagasi kodumaale
 viisid nad endaga kaasa tolle Oktoobri-
 revolutsioonist ja nõunogude võimust,
 Mandžuurias suur Jaapani viidual
 tratas 1919.a. algul: „Neil päevil saatas
 Zhahizi naevandustesse kolm hiinalad,
 kes pöördunud tagasi Siberist, ja alus-
 tavad uue kollektivilise agitatsiooni
 tööliste hulgas...“ 2

Suur Socialistlik Oktoobrirevolutsioon
 avaldas hiina revolutsioonile otsus-
 lavalat mõju. Su suur võit innustas
 hiina rahvast, tugerdas tema uue
 vabastusvõitluse edusse. Üks hiina üi-
 mesi marxiste Li Da-zhao, Pekingi
 ülikooli professor, ütles: „Uue revolüt-
 sioon - see on XX sajandi alguse revolüt-
 sioon, sotsialistlik revolutsioon, sotsiaalne
 maailmarevolutsiooni kuulutaja.“ 3 Tänu
 Oktoobrirevolutsioonile jõudsid Hiinane
 marxismi ideed ja aitavad hiina rah-
 val lüüa sada tõde, mis avas tee
 tema vabastamiseks. See tõde aitas usundlikul

1 М. С. Танурза, Советско-китайские отношения,
 М. 1958, lk. 21

2 Луидев, А. К. Влияние Великой Октябрьской социаль-
 ной революции на упрямительные народы
 Востока // Великий Октябрь и народы Востока, lk. 39.

3 Меморандум обобщенный китайской революцией, М. 1959, lk. 41.

inimestel ette näha oma maa saatus,
 püstitada ja lahendada tähtsaid
 probleeme. Selle tee oluliseid pöörasid
 Sun Yi-xian jt. varem sageli oma pil-
 gud läände. Nad õpiid tundma ko-
 danliku demokraatia ideid, mis siid
 ajal levinud, püüdes neis leida vastust
 neid vaevavale probleemidele. Siid üs-
 ki neist ei toonud edu. 1911.a. revolutsioon,
 millega kukutati monarkhia, uu-
 lutas Hiina vabariigis. Siid revolutsiooni
 peolt loodud parlament ja valitsus
 muutuid vaid marionettidena milita-
 ristide ja bürookraatia käes. Parlament-
 liis süstem sattus täielikku pankrotti.
 Ilmus, et imperialismi epohkil ei saa
 luma Hiina vabariiki lääne demo-
 kraatia uskujil. Millist teid minna?
 Vastus leiti suure Patzialistliku Oktobri-
 revolutsiooni võiduga. Hiina revolutsioon
 võib võita, kui tal on selline idee-
 line relv, nagu seda on marksistlik-
 leninlik teooria.

Maailmale imperialismivastase võit-
lusele Hiinas pani alguse patriootlik
„4. mai“ liikumine. Selle liikumise ajen-
dus said Pariisi rahuvõimerentse otsu-
sed.

1919. a. toimus Pariisi lähedal Versail-
les's konverents, millest võtsid osa
Esimese maailmasõja võidnud riigid.
Ka Hiina kututi konverentsile, kuid
ta oli arvatud nende riikide hulka,
kelle delegaadid võisid osa võtta
vaid niist istungist, kus vaadati lä-
bi vahetult neid puudutavaid küsi-
musi. Hiina intelligent pane konverentse-
le suuri lootusi: loodeti tagasi saada
Shandongi provintsi, mis oli reuditud
Saksamaale ülmise sajandi lõpul, kuid
Esimese maailmasõja ajal haaras
selle enda kätte Jaapan.

Jaapani delegatsioon nõudis kõigi
Saksamaa endiste õiguste ja privileegi-
de ülevõtmist Shandongi provintsis
temale. Hiina delegatsioon nõudis
Shandongi tagastamist Hiinale. Algul
lükati Jaapani nõudmised tagasi.
Näis, et Hiina nõudmisi toetab USA,

kes ei soovitud Jaapani tugevnenmist
 Hiinas ja rogu Väike sokeani bas-
 seinis. Kui arutati sama küsimust
 teistkordselt ja Jaapan ähvardas tema
 nõudmiste mittetäitmisel lahuda
 konverentsilt, tegi ka USA 180° pöörde.
 Jaapani nõudmised võeti vastu.
 Versailles' rahulepingu 156. artiklis on
 öeldud; et „Saksamaa loobub Jaapani
 kasuks kõigist oma õigustest... ja privi-
 legiidest, mis puudutavad Jiaozhou
 territooriumi, raudteid, kaevandusi ja
 uualuseid kaableid, mis ta sai
 1898. a. Hiinaga sõlmitud lepingu ja
 teiste artiklite alusel, mis puudutavad
 Shandongi provintsi.“⁴ Hiina nõudmise
 välisküsimuste annulleerimisest
 ei võetud konverentsil üldse arutu-
 selegi. Siis, mis Hiina saavutas, oli
 see, et Saksamaa kohustus tagastama
 1900. a. ülestõusu ajal röövitud hiina-
 lised astronoomilised instrumendid.

Ku, et Shandongi ei tagastatud Hiinale,
 suurendas rahva viha välismaiste
 orjastajate vastu. Pariisi, Hiina dele-

⁴Хрестоматия по новейшей истории, II, 1960, стр. 592.

gatiiooni aadressil, saadeti sadu telegramme. Need saatsid protestimütingutele osavõtjad, ismajärjehorra Shan-dongi provintsi klanikud. Rahva meelepaha osalisteks said ka tude-minister Cao Ru-lin, mündikoja juhataja Lu Zong-yu ja Hiina saadik Jaapanis Zhang Zong-xiang, kes olid tuntud oma Jaapani-melude saadete poolt. Kui Zhang Zong-xiang hakkas aprilli lõpul sõitma Tokiost Hiinasse, tulid vaasalisse otamatult sajad Jaapanis õppivad Hiina üliõpilased. Nad esitasid saadikule süüdistuse kodumaa reetmises. Rahvahulga kohal lehvitud lipud pealkirjaga: „Rahva reetja!“¹

Pariisi rahukonverents kajutas need illusioonid, millesse uskus Hiina intelligents. Hiina usindlikud inimesed mõistsid, et kodumaa saatust saab otustada vaid oma jõududega.

Kõnjal toimusid rahvarosolekud, kus töötati välja ühised nõudmused: välispoliitikas saavutada Shan-dongi tagastamine, sisepoliitikas

¹ Džusenue 4 mar ..., lk. 50.

-rahvuse reeglite karistamiste.

Peeringis otsustati 7. mail korraldada suur protestimüting. Sel päeval, „rahvusliku häbi“ päeval, täitus 4 aastat alandava „21 nõudmise“ vastuvõtmisest, millega Jaapan seadis Hiinas sisse kontrolli maa majanduse ja poliitika üle. Sga päevaga muutus olusord pingelisemaks. Otsustati mitte enam eeldata. 3. mai õhtul toimus Peeringi üliõpilaste nõupidamine. Seal võeti vastu otsus sekkuda järgmisel hommikul Tianyanmõni väljavalde, et avaldada protesti imperialistide mõõelise plaanide vastu.

4. mai hommikul kella 9-ks kogunes üle 3 tuhande üliõpilase väljavalde, kandes lippe ja loosungeid: „Annullat rida 21 nõudmist!“, „Tägastada Zhandong“, „Cao Ru-lin, Zhang Long-sien ja Lu Long-yu on kodumaa kulturid!“ jne! Enne demonstratsiooni oli valmistatud üle 10 tuhande lendlehe, mida nüüd levitati.²

¹ Okusumme 4. mail ..., lk. 51.

² Samas, lk. 52.

Sejarel sündusid üliõpilaste kolonnid Väliisaadikute linnasa juurde. Seal liitusid nendega kaupmehed, teenistujad, töölised. Kuusa peale 1900 a. üles tõusu oli hiinlastel keelatud ilmuda siia, valisid üliõpilased enda hulgast 4 delegaati, kes läksid Ameerika Ühendriikide saatkonda. Saadikut ennast kohal ei olnud. Saatkonna raastööline võttis vastu demonstrantide läkituse: kaasa aidata Shandongis viisumise lahendamisel. Dubadeestega - aidata kitsi ei olnud.

Müüd läksid demonstrandid Cao Du-lini maja juurde. 200-meheline kaitsevägi ei suutnud neid tõkestada. Üliõpilased tungisid maja. Cao Du-linil õnnestus püüda. Hiina saadik Jaapanis Zhang Long-xian, kes viibis ka seal, peasti aga läbi. Tema oli juba alla kirjutanud Jaapani poolt esitatud „11 nõudmisele“:

Süüdmussõjale saabusid politsei ja sõjavägi, kes arreteerisid 32 osavõtjat.¹ 5. mai hommikul kuulutasid Pekingi

¹ Džunseui 4 mar... lk. 57.

õppeasutuste üliõpilased streiki. Streiki
 alustati mitte lõpetada enne, kui
 vabastatakse arbeiterid. Samal päeval
 toimus ka õppeasutuste direktorite
 koosolek, kus samuti nõuti arbeiteri-
 tud üliõpilaste vabastamist, kuuluta-
 des välja õppejõudude ja professorite
 streiki. Arbeiterite kaitseks astusid
 välja Shanghai, Tianjini, Wuhu, Bao-
 dingi ja teiste linnade koolid. Õppe-
 rid nõudsid arbeiterite vabastamist
 ja üliõpilaste teiste nõudmistele täitmist.

7. mai õhtul vabastati arbeiterid.
 See oli suur võit. Üliõpilased alusta-
 sid küll õppetööd, jätkuvalt aga lael-
 dast Jaapani-vastast agitatsiooni.
 Lanirakonna hulgas. Selles loodi agi-
 tatsioonigrupid, kes propageerivad 4. mai
 loosungeid. Hlgas Jaapani kaupade
 boikott. Jaapani, nagu teidki välis-
 maa kaupad, ujutasid üle Hiina ja
 nü õnnestati rahvusliku jõustuse
 positsioonide.

Järjest laienevat liikumist ei valit-
 suseil võimatu peatada. Mittele luides
 selles sobivaid meetodeid, püüti esgu süü

veeretada väljapaistvatele haridustegedastele, kes suhtusid pooleheidvalt üliõpilaste võitlusele. Eriti ägedaid rünnakuid alustati Pekingi ülikooli rektori Cai Jie-mini vastu. Väga reaktiooniline intelligent nõudis tema asendamist. Rektor andis avalduse eruminekku ja lahkus 9. mail hommikul Pekingist. Oma kirjas üliõpilastele ütles ta, et on rahul nende võitumisega. Omalt poolt aitas ta kaasa aretseritud üliõpilaste vabastamisele. Põhkem ta ei suuda teha ja seepärast lahkus Pekingist¹.

Üliõpilased otsustasid saavutada rektori tagasi pöördumise ülikooli. Sadades telegrammides pandi vastutus rektori eruminekust valitsusele. 11. mail oli valitsus sunnitud tagasi lükkama Cai Jie-mini palve eruminekku.

Lükkamine „4. mai“ nõudmistele täitmisest laienes. Öppiv noorsugu korraldas miitinguid ja demonstratsioone imperialismivastaste loosungite all. 7. mail toimus solidaarsusmiiting Tianjinis. Seal organiseeriti salgad jaapani kaupade

¹ Okusneku 4. mar... , lk. 65.

boiaoti korraldamises. 9. mail kuulutati streigi Anqini linna õppeasutused, 11. mail toimus suur miting Wuehanis. Patriotiline liikumine tõusust olid haaratud Nankingi, Changhou, Dengzhou ja paljude teiste linnade õpilased.

Raatsiooniline valitsus jätkas liikumisele osavõtjate jälitamist. Üliõpilaste võitlus, Jaapani-vastane propaganda kvalifikatsiooni kuriteos. Anti välja käevõru 32. varem vabastatud üliõpilase üle kohtu pidamises. Mueu haridusministris määrati raatsionäär Tian Yinquan. Sellest kuulda saanud, kuulutati Peikingi üliõpilased 19. mail välja streigi. Nüüd lisati endistele lozungitele (keldada alla kirjutamast Versailles' rahulepingule, karistada rahva retureid) veel nõudmine: tehtestada kodanlik-demokraatlikud vabadused constitutsiooni järgi. Samuti kutsusid üliõpilased üles organiseerima vabatahtlikku rasku Shandongi kaitseks. Valitsus keldas ilma veel täitmast üliõpilaste nõudmisi ja püüdis vaid suuliste lubadustega.

10. II. Täpnyuany, Džumuanu 4. mail 1919. aasta 6. kuuks,
II. 1959, lk. 22.

Jamal ajal jätkas ta endiselt repres-
sioonide poliitikat: kulati terve korda
ajakirja, arreteeriti ühe ajakirja toimetaja,
saadeti laiali kõik haridusliidud
organisatsioonid, mis mingil määral toe-
taid üliõpilaste nõudmist. 25. mail ajas
politsei laiali üliõpilaste ja kaupmeeste
ühise nõupidamise Pringi ülikoolis.

Siid liikumine laienes. Muudeti võitlus-
vormi: agitatsioonil liikumisea hulgas
tegid üliõpilased nüüd üksikult,
mitte gruppviisi, et vältida kokkupõrkeid
politseiga.

Siiani ei olnud "4. mai" patriootlik
liikumine massiline. Tema põhijõuks olid
üliõpilased, õppejõud, advokaadid, aja-
kirjanikud. Siid nemad üksi, ilma
laiaade rahvahulsaade toetusega, ei
võinud saavutada imperialismivastaste
nõudmistele täitmist.

Mai lõpul - juuni algul kasvas liik-
umise järre-järgult üle üldrahvalikuks
võitluseks. Valitus muutis pealinnas
lausa sõjaväelaagris. Linnas toodi sae-
sad maa erinevatel paikadel. Üliõpi-
laste arreteerimised ja vägivald rahuliku

daniksoona kallal tihenedid ja muu-
 tusid igapäevastus nähtustes. Seid
 võitlus jätkus. Oli vaja kutsuda võit-
 lusse rogu daniksoond. 3. juuni hommik-
 kul saadeti agitaatoritena igast insti-
 tuudist välja 50 inimest. Lera järgne-
 sid rohe arstuurimised, suurendati
 seda arvu järgmisel päeval 2 korda,
 ülejärgmisel - 4 korda. 3. juuni õhtul
 arstuuriti 178 inimest, 4. juunil ligi 800.²
 Su ei hoidutand üliõpilasi, neid tee-
 tas daniksoond. Tianjinis, Shanghai,
 Nankingis ja mujal jätkasid üliõpi-
 lased võitlust. Esmapoolelt hakkasid
 demokraatlikust liikumisest osa võtma
 hiina naised. 4. juunil teimus Pekingis
 15 õppantsuse naisüliõpilaste müting.³
 Pealt läksid osavõtjad presidendi
 palee juurde. Delegatsioon esitas valit-
 susele nõudmise loobuda vägivalda
 poliitikast ja lõpetada repressioonid
 üliõpilaste kallal. Üliõpilased otsustasid
 jätkata noormeeste alustatud propa-
 gandat daniksoonna hulgas ja
 moodustasid agitatsioonigrupid.

¹ Džankenne 4. vaar ..., lk. 77.

² Samas, lk. 78.

³ Samas, lk. 79

toige tähtsamaks liikumise väigus
di häna proletariaadi astumine po-
litilise võitluse areenile.

Streigivõitluse suuremas määras sai
Shanghai. Esimesena alustasid 5. juunil
striiki 6 tuhat Jaapani tekstiilvabrikute
töölisi, õhtus ulatus streikijate arv
20 tuhandeni, kusjuures tekstiilitöölisega
ühinesid ka trükitöölised. 6. juunil
alustasid striiki trammitöölised ja metalli-
tööstuste töölised. Mekaanikatehas „Qinsin“
töölised kuulutasid välja streigi ning
püstitasidobelisui, millele di kirjutatud:
„Me ei unusta rahvaslikku käbi!“ Obel-
isui tipul di kolmevärviline lipp
ja tuulilipp pealkirjaga: „Rahvas, virgu!“²
Streigivõitluse väigus trükiti ja levitati
lendlehti.

Shanghai tööliste uskujale järgnesid
Nankingi, Changsha, Changshai, Wuhu,
Jinani ja teiste linnade töölised. Streigi-
võitlusega ühinesid raudteelased Pe-
king - Shandeni ja Peiing - Lancau raud-
teel.

6. juunil toimus Shanghai ütelinjaline

¹ Džusuanue 4. maa... lk. 79

² Samas, lk. 308

mitting, kus etrustati mitte rakkestada striiki enne, kui pole rahuldatud üldrahvalikud nõudmised. Samal päeval alustasid ühist striiki Nanjingi üliõpilased ja kaubandusringkonnad. Järgmisel päeval lõpetasid õpingud Tianjini üliõpilased ja sulgesid oma poed kaupmehed.

Lüümine levis üle kogu Hiina kõigis suuremates linnades. Tä kaaras umbes 10 miljonit inimest.¹

Rahvaliidumise kasv hirmutas valitsusvaid ringkondi. Rahutus muutus mitte ainult valitus, vaid ka kodanlus. Kapitalistide ühendamiseks hakkasid ilmuma koosolekutele ja mitingutele plakatiloga, millele oli kirjutatud: „Kevitame mitte mässata!“ Poliitiliselt nõrk hiina kodanlus kartis astuda otsustavasse võitluse imperialismiga.

Hirmutatud strigiliidumise kasvust, vallandas valitus 10. juulil Cao Ru lini, Lu Zong-yu ja Zhang Song-xiangi.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

Jätkus rahulepingule allkirjutamise vastane rämpaania, mida peeti

¹ Jo. M. Tapyuanus, Džuanne 4. märts, lk. 33

16. juunil Shanghaiis loodud üliõpilas-
liit.

25. juunil Prantsus presidendi palee
ette kogunenud mitusada patriootlikult
meelstatud üliõpilast nõudsid, et Hiina
delegatsioonile Pariisis antaks rän-
mitte alla kirjutada lepingule.

28. juunil, päeval, kui Hiina dele-
gatsiooni pidi alla kirjutama rahu-
lepingule, umbritseid Pariisis elavad
hiina tööliid ja üliõpilased koos,
kus delegatsiooni peatus, ja ei andnud
talle võimalust väguda. Nü olid
delegaadid sunnitud loobuma alla-
kirjutamisest.

"4. mai" liikumine oli ra võitluse
algus uue kultuuri eest Hiina-rah-
vale arusaadava sõjale loomis-
est, hariduse demokraatiseerimise eest,
võitlus uue kultuuri eest oli võitlus maa
ja rahgu uu muendamise eest, uue de-
mokraatliku kirjanduse eest, kus ei
saa olla valta välimperialismi kolo-
nisaatorlikele ideedele. See purustas vanad
fodaalid dogmad kirjanduses, mis tee-
nis imperialistide ja fodaalide hõbe.

Suur hiiua kirjania Lu Xin avaldas
sel ajal jutustusi ja artikleid, milles
ta halastamatult paljastas vana
korda, propageeris imperialismi- ja
fodalisminivastase võitluse ideid.

Uue kultuuri eest peetava võitluse
keskuseks sai ajakirja "Xin qingnian"
("Uus noorus") toimetis, mille ümber
koondus eesriiadlik intelligentne kes-
tsas Li Da-zhaoga. Algas võitlus
uue, lihtsustatud kirjakeele - "baihua"
kuulutamise eest ametlikus kirja-
keeles, kuna see oli palju arusaada-
vam laiale rahvamaasidele. Varsti
hakkasid selles keeles ilmuma ajalehed
ja ajakirjad, selles keeles hakkas oma
teosid looma Lu Xin. Illega loodi alus
marxismi ideede levitamisele rahva
hulgas trüvisõna abil.

"Houai" liikumine Hiinas oli esimene
poliitiline väljaastumine, mis arenes
Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni
lipu all. See võimas rahvusliku demo-
kraatliku liikumise laine andis
ootamatu tõuke hiina tööliste klassi
traditsioonide ümber. Sellest said al-

guse kommunistlike liikumise ja liikumise ametiühingute organiseerimise eest.

"4. mai" liikumine hõlmab ajavahemiku 4. V - 28. VI. 1919.a. See algas Pekingi üliõpilaste esimise protestidemonstratsiooniga Pariisi rahulepingu vastu ja toppes päeval, kui Hiina delegatsioon kuulus lepingule alla kirjutamast. Liikumine haaras peaaegu kõigi rahvaste: üliõpilasi, töölisi, kodanlusi, intelligenti. Oma teravikuga oli ta suunatud Jaapani imperialismi vastuoluliste plaanide vastu. Sutõttu võib "4. mai" liikumist rindlasti nimetada imperialismivastaseks. Töölise streigid toimusid nii Jaapani, Ameerika, Inglise kui Prantsuse kapitalile kuuluvais ettevõtetes. Imperialismivastase võitluse moment oli formuleeritud täiesti täpselt. Antifoodaalsed ülesanded see liikumine ei püstitanud. Sutõttu pole õige nimetada seda liikumist nii imperialismivastaseks kui ka antifoodaalseks, nagu on seda teinud paljud autorid oma teostes. Nad on lähtunud Mao Tz-dongi teesist, milles ta räägib "4. mai" liikumisest kui

imperialismi- ja fodalismivastast lumisest.

Homiatermi III kongressil 1919. a. nimetasid hiina kommunistid „4. mai“ liikumist üliõpilaslumumises, mille peamine ülesanne oli võitlus poliitilise vabaduse eest. Tööliste väljaastumisi nimetati „hiina tööliste viimeses jõupressis.“¹ Mao Ze-dong räägib aga tööliklassist kui teadlikult iseseisvat klassijõud, kes kuni 1919. aastani läks kodanuse ja väimeedatuse järel, peale 4. maid 1919. a. aga kuulub poliitilise juhi osa kodanlik-demooraatilisus revolutsioonis temale.

Kaklemata oli hiina proletariaadi võitlus 1919. a. viimeses tähelepanuväärsus väljaastumises poliitilisel areenil. Kuid töölisalad nõudis valitsuselt vaid nende tingimuste vastuvõtmist, mida viitas revolutsioonilis-demooraatliku üliõpilaskond ja loetas kaubandusliku tööstusliku kodanuse. Mao Ze-dong; viitas hiina proletariaadi lilitumiseot võitluse hegemoonia eest 1919. a. on vastus-olus ajaloolise tõega, sest hiina prole-

¹Obusenne 4. aar... , lk. 11.

lariiaal lärs isegiiva võitluse aramide
 alles pärast Hiina Kommunistliku Par-
 ti moodustamist 1921. a. 20- te aastate
 lõpul tunnistati seda keegiis Hiina KP
 dokumentides.

Tamuti tõi Mao Ze-dong „4. mai“ liik-
 mist käsitlevasse kirjandusse mõiste
 „kommunistliku intelligents“, s.o. vasarjodne
 radikaalne intelligents ja vastandas
 teda revolutsioonilise väikerodanikule
 ja rodanikule intelligentsile. Taut sellis-
 te inimeste olemassust, kes olid huvi-
 tatud kommunistlikest ideedest, tolle-
 aegses Hiinas, on raieldamatu. Nende
 inimeste teadmiste taut iseloomustas
 väga täpselt 1919. a. sündmustel osa-
 võlja Deng Ying-ehao: „Telligi ei
 olnud kindlad veendumusi ja keegi
 ei mõistnud tõeliselt kommunismi...

Kiati Lenini nime, kiati, et võitis but-
 toovirevolutsioon, kiati, et see revolut-
 sioon vabastas rõhutud suames,
 ja selle tulemusena ehitatakse üles
 klassidita ühiskond. Ta nutus esile
 huvi ja sümpaatia revolutsiooni vastu,
 kuid me ei leidnud kirjandust nende

küsimuste kohta." See teie kaasaegsete mälestused tunnistavad, et sel ajal võis näha revolutsiooniliselt meelitatud väikekodanliku ja osaliselt kodanliku intelligenti mõningalust kihtidest.¹ Kommunistlikku intelligenti veel ei olnud.

"4. mai" liikumist käsitlevates töedes on viile tõstetud Mao Ze-dongi osa 4. mai sündmustest, teda on väidatud Hunani provintsi noorsoo juhina. Tegelikult pöördus ta koduproviintsi tagasi alles peale liikumise lõppu.

"4. mai" liikumise ajal oli ta tööl Pekingi ülikooli kaamatukorras. Tol ajal luges ta palju anarhistlikke teoseid ja oli haaratud anarhismi ideedest.

Ma sõprade ring ja vaated ei anna põhjust teda lugeda kommunistliku intelligenti hulka kuulavaks, kui taoline väerüht oleks ta eksisteerinud.

Tööliselamisi aktiivsuse naeraj, klassivõitluse travemist näitab streigilüümine.

¹ Džuskenue 4. mai..., lk. 26.

Hiina tööliste strigi võitlusel on rü-
 lalt pika ajalugu. Tööliid võtsid osa
 1911.a. revolutsioonist. Sel aastal toimu-
 sid tööliste rahutused Sichen-Hanase
 raudtee ehitamisel. Suur demonstratsioon
 liikumise tõusuga, mis järgnes Sicheni
 revolutsioonile, toimusid muutused hiina
 tööliikumises, kasvas tööliste ühesmel,
 nõudmised muutunud olustavamateks.
 1912.a. toimus 14 tööstustööliste streiki.
 1913.a. - 10. Kasvas osavõtjate arv: mõni-
 kord streikiis üle 500 töölist. 1 Esimese
 maailmasõja aastail streikide arv
 järjest suurenes: 1916.a. toimus 17 strei-
 ki, 1917.a. - 21, 1918.a. - 30 streiki. Viimastel
 aastal registreeriti 8 streiki, millest
 igast võttis osa üle tuhande
 inimese.²

"4. mai" liikumise ajal algasid tööliste
 väljastumised peale 3. juunit. Streikidest
 võtsid osa tekstiilitöölised, metallurgia-
 ja masinaehitustehaste töölised, raudtee-
 laad, meremehed, kommunikaalitevõtte
 töötajad jne. Hinnalt juunis streikiis

¹ Дуа Улог-го, Уно ерүү-у, Унан То-рсао,
 Бууанне Самро-рөөнөй рөбо-рөөнөу... , lk. 27.

² Тамас, lk. 28.

60-70 tuhat töölit.¹ Nad amsid tööle alles siis, kui vabastati üliõpilased ja vallandati halva reeturid.

Töölised said aru, et asendades oma jõud sundarvad nad saavutada oma nõudmiste täitmist. Supärast muutus streigi võitlus pärast „4. mai“ liikumist veel hoopisamane. 1919. aasta jooksul teimask 66 streiki 91520 osavõtjaga?² 7. oktoobril 1919. a. kuulutati streigi rõhkem kui 500 Inglise-Ameerika tubaka-vabriku naistöolist Shanghai. Nende järel alustasid streiki ka Jaapani kudumisvabrikute 10 tuhat töölit³

Mittetäielike andmete järgi streikis 1920. a. 50 tuhat töölit.⁴ Tõige ideekam ja paremini organiseeritud oli Hong-

1 М. Ф. Горев, Влияние Великой Октябрьской социалистической революции на развитие национально-освободительного движения, Народов Востока, II, 1956, lk. 11

2 М. В. Симоновская, Т. Б. Эренбург, М. Ф. Горев, Оружие иетории Китая, lk. 238.

3 Дунь Шоу-хо, Чунь Сяй-и, Чжань Жо-шань, Влияние Октябрьской революции..., lk. 145.

4 Т. Ф. Томаров, Подвиг Великой Октябрьской социалистической революции и победы национально-освободительного движения в странах Азии, в 1917-1923 гг., II, 1960, lk. 15

kongi (Siangqang) mehaanikute streik
1920. a. aprillis. Üllionaline mehaanikute
koosolek nõudis töötasu tõstmist 40%
võrra. Kuna seda ei täidetud, algas
streik. Streigi puhul väljantud lävi-
tuses kututi tööliste üles ühinema
ja võitlema inimväärsel elu ast.

31. märtsil lahunid streikijad Hong-
kongist ja ansõd Kantonisse (Guangzhou).
Nii ei saanud võimud ja ettevõtjad
avaldada suurt streikijatele. Streik
kestis 25 päeva. 19. aprillil olid ettevõtjad
sunnitud nõustuma palga tõstmisega
20-35% võrra. 1 Suur di nagu sisejulgate-
sks 1922. aasta meremeeste streigile.

Suine suurem streik toimus Shanghaiis
Jaapani tekstiilivalvriks. Ajendiks sai
riisihindade tõusmine. Töölised nõudsid
ka palga tõstmist. Streik kestis 13 päeva
ja lõppes tööliste võiduga; neile müüdi
kõrgema sordi riisi kindla hinnaga,
olenemata turuhinnast.

1921. a. kasvab streikide arv: toimus
49 streiki 108 tuhande osavõtjaga.³

³ Duan Moy-xi, Wu Cui-u, Monan Fo-ronao, Binaime
oemäpöekai pebarasuu, . . . lk. 145.

14. juunil puhkes Kantonis mekhaanika-
 nute streik, osavõtjaid oli üle 10 tu-
 haadi. Nõuti tööpäeva lühendamist
 ja töötasu tõstmist. Streik kestis
 3 päeva, saavutati palgatõus 20-50% võr-
 ra. Tüüp suurem streik toimus Shang-
 hais Inglise-Ameerika tubakavabrikas.
 Osavõtjaid oli umbes 10 tuhat. Streik
 kestis 3 päeva ja lõppes leppimisega
 tööliste ja kapitalistide vahel.

Oma nõudmistele täitmise saavuta-
 sid Kanton-Hankou raudtee Wuhan-
 Chansha lõigu tööliidud ja Longhai
 raudtee maanistikud.¹

Tööliste streigilüüramine oli tihedalt
 seotud ametliühingute tegevusega.
 Ametliühingute loomine oli väga va-
 jalik, kuna siis sai paremini
 organiseerida ühtselt nõudmistele esi-
 tamist, streikijate abistamist jne.
 Töölisorganisatsioonid olid loodud
 juba varem - need olid kunsti-
 liidud, salaliinid jne. Esimesed
 ametliühingud loodi 1920. aastal

¹ Dou Hong-er, Kantonar uemopur ppoop-
 covojuuo gbuunenur... , lk. 30.

Shanghai - novembris avati mehaanikute ametiühing, detsembris - trükitööliste ametiühing. 1921.a. rajati esimene ametiühingu organisatsioon Peking-Hankou raudteel Changxindiani jaamas „töölisklubi“ nimetus all. Praagi loodi ametiühinguorganisatsioonid ka mujal raudteedel ja suuremates linnades.

Ametiühingulükuornise juhtimises asutati 1925.a. suvel Ülehiinuline Ametiühingute Sekretariaat.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõju vedas näitajaks oli marksistliku ringide tekkimine ja Hiina Kommunistliku Partei rajamine. Li Da-zhao, kervitades Oktoobrirevolutsiooni võitu ütles: 1917.a. Vene revolutsiooni ei tähenda muutust mitte ainult vene rahva teaduses, vaid lähistas muutust kogu inimusea ideoloogias XIX sajandil. " Ja esimes ajandis „Xin qingnian“, ajalehes „Shizhou pinglun“ („Nädala ringvaadi“) ja tüüsti väljasaannets artiklitega, mis propa-
 1 Orjuni uemopuu Koman b roboruue bpaar, lk. 43.

geensid marxismi. Ajaleht „Muzhou pinglun“ tutvustas lugejale marxismi-leninismi teooriat. 1919. a. aprillis trükiti selles ära katkend „Kommunistliku partei manifestist“. 1919. a. mais ilmus ajakirja „Xin qingnian“ riiknumber, mis oli pühendatud marxismile. Ajalehe „Chenbao“ („Tõmmikuleht“) lisas avati rubriik „Marxismi tundaõppimisele“² Eriti suuresti harras marxismi levima peale 1919. a. „4. mai“ liikumist. Nende ajalehtede ja ajakirjade vurgudel võitleisid hiina marxistid vastu Li Da-zhaoga kodanliku ideoloogia vastu. Nälgjäänud said suuresti populaarsus. Sel ajal aga suleti valitsuse poolt, alustasid tegevust uued ajalehed ja ajakirjad, nagu ajaleht „Xin shehui“ („Uus ühiskond“). Tõukisõna aktiivne tegevus rajastus ühiskondliku organisatsioonide tööle. „4. mai“ liikumise käigus rajatud üliõpilasorganisatsioonid tegid laialdast vabastusideede propagandat. Eriti edukalt te-

¹ Дун Шэнь-хэ, Муб Чэи-и, Чонан Фо-чэао, Вмьчэне

экспропрэацый рэвалюцыя, lk. 69.

² Чэи Шэ-м, Вмьчэне Вэмкэй Экспропрэацый солцаветурэацый рэвалюцыя на хэмэйцэао рэвалюцыя, м. 1957, lk. 7.

gitsusid Li Da-zhao poolt rajatud ühin-
gu „Shaonian Zhunguo“ („Noor-Hiina“)
liikmed.

1920. a. aprillis võeti isemaholdselt Hiina
ajaloos vastu otsus 1. mai tähistata-
misel. Ettevalmistuskomitee Shanghaiis
saatis kõigidesse suurematesse linnas-
sele telegrammid. Komitee liikmed ja
aktivistid selgitasid tööliste selle
päeva tähtsust ja Hiina proletariaa-
di ussisvaid ülesandeid. 1. mail
peeti Shanghaiis, Pekingis ja Kantonis
suured, mitme tuhande osavõtjaga
mütingud ja demonstratsioonid loosun-
gite all: „Leiba!“, „8-tunniline tööpäev!“

Pekingis esines kõnega tööliklassi
ülesannetest Li Da-zhao.

1. mai 1920. a. tähistas esimest tähe-
lpanuväärset edusammu marksismi
ühendamisel töölistliikumisega.

1920. a. kevadel-suvel tekkisid esi-
mused marksistlikud ringid. Esimene
loodi Shanghaiis 1920. a. mais. 1920. a.
septembris lõi Li Da-zhao marksist-
liku ringi Pekingis. Samal ajal loodi
selline ring Chausas Mao Ze-dongis

algatusel. Peatselt olid ringid loodud ka Wuhanis, Kantonis ja Fiananis.

Marxistlikud ringid andsid välja oma ajalehti ja ajakirju. 1920. a. septembrist sai ajakiri „Sin qingnian“ Shanghai marxistliku grupi häälkandjaks. 7. nov. 1920. a. ilmus Shanghai korutlise ajakirja „Gongchandang“ („Kommunist“) esimene number. Väljaandjad sõnastasid oma ümärgid järgmiselt: „Me peame ühendama töö- ja töölajad, muutama revolutsiooniliseks oma ja võõramaa kodanuse ja rehtestama sellise tootmisviisi, mida võib Venemaal ilu kommunistlik partei.“¹ Selles ajakirjas avaldati artikleid sotsialismist, propageriti N. J. Lenini töid.

Kommunisti ideid tutvustasid ka ajalehed „Laodong yin“ („Töö Hääl“), Kuangi, „Laodongjie“ („Töeline“) Shanghai, „Laodong shen“ („Töö Hääl“) Kantonis. 4. mai liinumisest kuni 1920. aastani ilmus üle 400 ajalehe ja ajakirja mis propagerisid marxismi-leninismi.²

¹ Ореку немощу Кунань в революция время, стр. 62.

² Муро Чу-шань, Крестная немощу коммунистическая Кии Кресту Кунань, стр. 1958, стр. 16.

Marksistlikud ringid hakkasid ühendada marksismi tööliikumisega.

Ilanuti looma proletaaride ametiühinguid alates 1920. aastast.

Esimised edusammud tööliiklasi organiseerimisel saavutati töises võitlus kodanluse ideoloogiaga, mille ühendamiseks rääkisid, et sotsialismi propaganda on enneaegne. Siinasi polnud vastuolusid töökapitali vahel, kuna need pole arenenud kapitalism.

Siinasi marksistidel oli vaja võidelda nii kodanlike reformistide kui ka anarkistide vastu, kellel oli suurelt suurt mõju väikesodanlike intelligentsi tsirkulatsioonides. Nad tegutsesid ka tööliste hulgas, loid seal oma ametiühinguid, mis tunnustasid vaid majandusliku võitlust, ja astusid välja proletariaadi saavutamise vastu poliitilisest võitlusest.

Siinasi marksistid olid vaja pidada leppimatut võitlust marksismi vaenlastega juba enne kommunistliku partei asutamist. Selles võitluses said

nad praktilisi ja teoreetilisi kogemusi, rajamid tulevase kommunistliku partei ideoloogilised ja organisatsioonilised alused.

Töölisklassi jõudude organiseerimise suur ja kureline ülesanne tingis vajaduse ühendada marksistlike ringide jõud kommunistlikus parteis. Suurt abi selles osutas Hiina revolutsionääridele Kommunistliku Internatsionaal, kes saatis 1920. algul oma esindajad Hiinasse.

Imperialismi-vastase võitluse tõus, töelisklassi aktiveerimine, marksistlike ringide tekimine olid vajalikud seldused Hiina Kommunistliku Partei rajamiseks. Töölisklassi fiktimine ja organiseerimine uutes tingimustes tegid partei asutamise paratamatuse.

1. juulil 1921.a. kogunesid kõigi marksistlike ringide esindajad Shanghai I üldhinnalise kongressile. Osa võttis 12 delegaati; kes esindasid 57 partei liiget. Oma esindaja saatis

10. репуи учопуи сумас брохуиуиуи бпуиу, lk. 69.

kongressile ka Komintern. Päevakorras olid järgmised küsimused: 1) kaasaegne poliitiline olusord, 2) partei põhiülesanded, 3) partei põhivägi ja 4) organisatsioonilised küsimused. Üldse toimus 5 istungit - 4 neist toimus ühes Shanghai tütarlastekoolis, viimane - konspiratsiooni huvides järele.

Partei I kongressil arutati hoolikalt läbi töölistikumide ja partei organisatsioonilise struktuuri küsimused. Kongress määras Hiina Kommunistliku Partei põhieesmärgi - kommunismi üleshitamise maal.²

Esimustes marksistlikes rüürides oli kodanliku ja väikesodanliku intelliigentsi vundajaid, kes olid ajutiselt kaasa tulnud revolutsioonilise liikumisega. Nad täid endaga kaasa marksismile võõraid ideid (anarkism, legaalne marksism). Satotte tekkis kongressil terav võitlus. Legaalse marksistide arvates aitab sellisel teemistada marksismi põhimõtteid ja pro-

¹ Двенадцать по поводу чужих, lk. 598.

² Утро 4-го года, программа чужих Коммунистического движения, lk. 17.

pagerida neid. Samal ajal ei olnud parti-
 organisatsioonil ja osavõtt selle loomise
 pole vajalikud. Vasempoolsed esitasid
 nõudmise: mitte võtta intelligentseid
 esindajaid partisse, kuna nad on
 kodanlike esindajad. Lõpuks suutsid
 marksistid-üninlased läbi viia oma
 põhikirja redaktsiooni.

Kongress võttis vastu otsuse ameti-
 ühingute töö ja töölisküsimise iga-
 külgselt arendamiseks, sotsialistlike
 neoröökühingu loomisest.

Uus parti oli väimeeruline,
 loodi partiorganisatsioonide juhti-
 miseks mitte keskkomitee, vaid kesk-
 tööbüroo, mille asukohtas jäi Shang-
 hai. Presidendi valdi Zhou Du-
 xiu, kes aga hiljem ei osalenud
 järjekindlalt marksislikes.

I kongressi tähtsus seisab selles, et loo-
 di Hiina Kommunistliku Partei, mis
 esimesi kommunistlike partiid
 koloniaalses Idas, mil tüüpi parti,
 mis rajab oma tegevuse marksismi-
 leninismi printsiipide järjekindlale
 elluviimisele konkreetset tingimust.

Sellel aastal revolutsiooniline võitlus uude faasi. Rohkemasiid said endale teelise jahi.

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

III peatükk

Imperialismivastane võitlus Hiinas
aastail 1922-23.
Ühiskirjelduse moodustamine.

Oma tegevuse isimestest päevadest
peale luuakse Hiina Kommunistlik Partei
tähtsaimaks ülesandeks töölisklassi
juhtimist.

Hiina majanduslik olukord halvenes.
Järsult suurenes väliskapitali sissetung
Hiinasse. Paljud rahvuslikud ettevõtte-
d olid sunnitud lõpetama oma
tegevuse. Kasvas impordi osa üldises
kaubavahetuses. Briti kannatas selle all
Hiina põhiline tööstusharu - tekstiil-
tööstus. Näiteks puuvillaste kangaste
sissetuudu Jaapanist kasvas aastail
1920-1922 võrreldes ajavahemikuga
aastail 1917-1919 9,5% võrra, Briti
impeeriumi maadest (välja arvatud
Hongkong) 52,7% võrra.¹ Imperialismi

¹Отечественная история Китая в новейшее время, lk. 72.

majandusliku ekspansiooni peegeldus nii töölisklassi kui talurahva olukorra halvenemises. Välismaaolude majandusliku surve all kannatas rahvusliku kodanluse. See kõik lõi tingimused uueks imperialismivastase võitluse tõukumiseks. Revolutsiooniliste meelolude kasvav rollis üle ka imperialismi uus poliitiline pealtingus Hiinale Washingtoni konverentsil.

Esimesest maailmasõjast osavõtnud suurriigid: Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa ja Jaapan, püüdsid oma peavaenlase - Saksamaa, jõudsid ajutisele kokkuleppele, mis kinnitati Versailles' rahulepinguga 1919. a. Kuid 1921. aastal teravnesid USA - Jaapani suhted, eriti Kaug-Idas ja Hiinas. Et lahendada Kaug-Ida ja Väike-Aasianaiga seotud probleeme ja arutada mererelvastuse vähendamist, kutsuti kokku Washingtoni konverents. Sellest võtsid osa USA, Inglismaa, Jaapan, Prantsusmaa, Itaalia, Belgia, Holland, Portugal ja Hiina. Vene NFSV-d ja Kaug-Ida vabariiki konverentsile ei

si kutsutud. Washingtoni konverentsil oli ilmselt Nõukogude-vastane iseloom ja Nõukogude valitsus ei tunnustanud konverentsi otsuseid.¹

Imperialistlikud suurriigid soovisid kasvõi ajutiselt leevendada omavahelisi vastuolusid usmäärgiga luua ühisriike võitlusas Nõukogude Venemaa ja Hiina rahva vastu.

Washingtoni konverents avati 12.nov. 1921.a. Haug-Ida küsimuse arutamisel oli tähtis koht imperialistlike vastuolude reguleerimise probleemil Hiinas. Kartses Jaapani positsioonide liigset tugevumist, esitas USA „avatud uste ja võrdse võimaluste“ printsipi. See võeti vastu „9 riigi“ lepinguga. Põhimees siin oli imperialistlike riikide püüd kosu leppida Hiina rahva ühis ekspluatariimis maa postkoloniaalse oluorra säilitamise ja tugevdamisega. Leping deklareeris Hiina sõltumatust ja territoriaalset terviklikkust, kuid mille-gagi ei garanteerinud seda. Hiina delegatsioon esitas konverentsile rea nõudmisi, mis olid suunatud maa

¹ Moskva Nõukogude onkomeerari ja Dalmani Boemore, M. 1956., lk. 362.

majandusliku ja poliitilise sõltumatus
taastamiseks. Suid delegatsioonid
la positsiooni tõttu ei saavutatud mi-
dagi. Ainult Hiina-Jaapani lepingu alu-
sel oli Jaapan sunnitud tagastama
Hiinale Shandongi provintsi, kusjuures
Hiina nõustus tasuma raudteede vää-
rtuse. Sugi järeleandmine toimus USA
ja Inglismaa surve, kes tahtsid Jaapani
positsiooni nõrgendada. Rahvusvahelise
ulatus saavutati Washingtoni konve-
rentuga imperialistlike jõudude teatar-
tasakaal Vaiksel oonaal, kuid see ei
nõrvaldamud veel omavahelisi teravaid
vastuolusid.

Imperialismi majandusliku ekspansiooni
halvendas tööliiklasi oluorda ja
tõukas teda antiivestele väljastumis-
tele. Streikivõitlus muutus järjest orga-
niseeritumaks. Alates 1921.a. tuntu-
lest lääs tööliiklusemiste juhtimise Hi-
na Kommunistliku Partei kätte.

1922.a. jaanuaris algas Hiinas streiki-
liikumise suur tõus, mis kestis 1923. a.
novembrini. Sel perioodil, 13 nädala
sul, toimus üle 100 streiki 300 tu-

hande esavõtjaga.¹

Streikide laine algas Hongkongi meremeeste ja sadamatöölite streigiga 1922. a. jaanuaris. Meremeeste lüü oli raske. Nende töötam oli äärmiselt madal, moodustades vaid viiendiku välismaalast meremehe palgast.² Peale selle ähvardas neid rohu aeg tööpudus. Hongkongis oli 10-20 tuhat töötut meremeest.³ 1921. mais loodud meremeeste ametiühing püüdis parandada meremeeste lüü. Mitu nädala nähti töötam tõstmist. Seda laevaomanikud ei rahuldanud ametiühingu nõudmisi, otsustati alustada streiki. See valmistati põhjalikult ette: töölitele teostati streigi esmäree, organiseeriti streigikomitee, samuti sõlmiti sidemeid välismaa meremeeste ja sadamatöölitega, et kindlustada toetus.

12. jaanuaril 1922. aastal alustasid 1500 meremeest⁴ streiki. See oli Hongkongi võimudelle täielikus ootamatuisus.

¹ Дон Унхун-ся, Краткая история профсоюзного движения..., lk. 33.

² История советской китайской революции, lk. 88.

³ Дон Унхун-ся, Краткая история профсоюзного движения..., lk. 63.

⁴ Samas, lk. 65

Täiel päeval läksid streikivad meremehed Kantonisse, kus neile osutati igapäevset abi. Nädala jooksul ravis streikijate arv 6500-ni. Jaanuari lõpul alustasid solidaarussstriiki ka transporttöölised. 1. veebruaril andsid Hongkongi võimud välja näskkirja meremeeste ja transporttööliste ametiühingu sulgemiseks ja arreteerisid red. streigi juhti. Sellele vastuseks algas Hongkongis üldstreik, millest osavõtjate arv ulatus lõpuks 100 tuhandeni.²

Hongkongi võimud püüdsid striiki maha suruda kõinvoimade vahenditega: ahvardustega ja äraostmisega, et teitada lõhet töölise hulgas. Samuti saadeti Shanghai, Filipiinidele ja mujale agente uute töölise värbamiseks. Kuid ülehiinaline Ametiühingute Sekretariaat võttis tarvitusele kõik abinõud, et seda takistada. Selle tulemusena küllaldas suur osa värvatuid töölised Hongkongi seitsmalt.

Streigi käigus testasid meremehed

¹ Дубо Мухом. эр, Квантар мемориа профессононо глумерид ..., lk. 66

² Огрен мемориа Мемар б робинилл бривид, lk. 80.

Hongkongi blokaadi. Selles aitanid meid
 ka väikekaupmehed ja salakaubavahetajad
 - linna si saabusid üldse tootajaid.
 Kui sellele lisandus veel veebruaril kopol
 alanud üldstreik, muutus olukord üsna
 tõsine. Üle 100 tuhande inimese siirdusid
 Hongkongist Kantonisse. Väikesel Shatiani
 küla juures peatati tööliidud Inglise
 politsei poolt. Inglise sõdurid avasid
 tule. 6 inimest sai surma, mitusada
 haavata.¹ Peale seda verist insidendi
 töötajad streikivad meremehed võidelda
 lõpuni, kui see maksas neil ka see.

Streigi edusale arenemisele aitas
 kaasa Põhja- ja Kesk-Hiina raudtee-
 laste solidaarsusliikumine, mis organi-
 seerisid ühingu streikijate abistamises
 ja osutand tõhusat materiaalist toe-
 tust. Materiaalist abi andsid ka
 Henshulu, Singapuri jt. sadamate töö-
 liidud ning Sun Yi-xiani revolutsiooniline
 valitsus Kantonis.

Hongkongi streigi ajal suri see sada-
 mas välja. 166 välismaalast (Inglismaa,

¹ А. Дубинский, Крупная антимонеполитическая
 борьба и антимонеполитическая революционная борьба
 в Китае. Вторая и третья маньчжурская революцион-
 ные войны, М. 1953, лк. 13.

USA, Jaapani, Hollandi jt. maade) laeva-
 va siid sadamas tegevusest.¹ Briti
 koloonia kaubaväime vähenes, laeva-
 omanikud kandisid suurt kahjumit.
 Meremeeste võitlus seudis Hongkongi
 võimused minema järleandmistele.

Streik kestis 55 päeva ja lõppes 8. märtsil
 meremeeste väiduga.² Hongkongi või-
 muud tihistavad oma käsikirja ameti-
 ühingute sulgemise kohta ja töölised
 palua 15-30% võrra.³

Su oli uimene suur võit, mille saaru-
 tas hüna rahvas võitluses imperialis-
 tidega, toetudes omaenes jõududele.

Su oli tõhusas vahendis rahvabul-
 nade mobiliseerimisel imperialismivastase
 võitluse edasisel arendamisel. Hong-
 kongi meremeeste ametiühingu töö streigi
 pehkimisel ja Üleliikliku Ametiühingute
 Sekretariaadi edukas tegevus streikijate
 abistamisel töölised ametiühingute pres-
 tüüži, mis kergendas kommunistide
 tööd töölislühimisel edasisel organi-

¹ Дэн Умун-эр, Кривая линия профсоюзного движения..., lk. 74.

² Умунгунь собранию коммунистической революции, lk. 89

³ Тамас, lk. 89.

uurimisel. Hongkongi streigi ajal ilmus selgesti tööliste püüd ühineks võitlusks oma klassihuvide eest, sest streigist ja solidaarsusliikumist võtuid osa maa pagud tööliserorganisatsioonid.

Narsti peale Hongkongi streiki alustasid võitlust meremehed ja sadama-töölised Yangzi jõel, mis kehtis kaas nädalat ja lõppes samuti tööliste võiduga. Pida streiki toimus Shanghai. 1922. a. juunil seal üldu 64 streiki, 25 neist lõppesid täieliku ja 17 osalise tööliste võiduga. Enamus neist toimus välismaalastele kuuluvais ettevõtteis. Ameeriksi Jaapani-Kiina vabrikutes toimus a. 1921-1922 8 streiki.¹ Shanghai oli streigivõitlust raske organiseerida, kuna liidu oli välisimperialismi kehusus, kes oli emandunud püüajalike võimetumisel juunil palju kogemusi streigivõitluse maksumisel. Samuti oli Shanghai töölisklass koopia teistuga koosisuga kui Hongkongis

¹ Н. П. Букопаягов, Рабочее движение в Китае накануне образования единого национального коммунистического фронта, «Вопросы истории», № 10, 1952, лк. 71.

või kaudtöödel. Suure osa töölisi, tekstiilivabrikutes kuni 90%, moodustasid naised. Nende hulgas oli märksa rohkem teha revolutsioonilist selgitustööd. Suud Hongkongi streigi eduks ja kommunistide järjekindel propaganda käs naistöölise teadlikkuse kasvule. 1922. a. toimus tõuna- ja Hsu-Hiinas 18 naistöölise streiki 30 tuhande osavõtjaga.¹

Pärast üldhinnalist ametiühingute kongressi puhkes uuesti streik Shanghai Jaapani-Hiina tekstiilivabrikus. 15 päeva kestnud streigi järel töötati töötasa. Et taastada streigiliikumise laienemist ja jätta töölised ilma juhtideta, suk- ti Üldhinnaline Ametiühingute Sberdariaadi Shanghai osakond. Süüsi toimus aasta tünel poolel rida streike, mille käigus mitme ollevõtte töölised (Inglise-Ameerika tubaanavabrik, Jaapani-Hiina tekstiilivabrik jt.) esitasid ühesugused nõud- misi. 1922. a. lõpul streigiliikumine sarkas. Suud Shanghai tööliste võitlusel oli suur tähtsus töölislikumisele ja rahvuslikule vabastuslikumisele, kuna see sai proletari-

¹H. T. Bukorjagev, Bonjosev uemopuu, lk. 72.

aat väärtuslike kogemusi edasises
imperialismivastases võitluses.

Et tugeldada töölisklassi juhtimist,
kutsus Hiina Kommunistlik Partei kokku
I üldhiinalise ametiühingute kongressi.
See avati 1. mail 1922. a. Kantonis - Kongressist
võttis osa 162 delegaati, kes ühendasid
12 linna, üle 100 ametiühingut ja umbes
270 tuhat organiseeritud töelist. 80% saa-
dikuid olid tulnud Kantonist ja Hong-
kongist, kuna need olid lähemal.
Hutsid olid saadatud kõigile ametiühin-
gutele, sõltumata sellest, millise partei
või grupeeringu juurde nad kuulusid.
Delegaatide koosseis oli võrdlemisi kirju -
siin oli kommuniste, anarhiste, quo-
ningdaanglasi ja parteituid. Supärase oli
loomulik, et töö käigus tekkis vaidlus.
Kõige autoritetsem partei oli kommu-
nistlik partei. Kommuniste oli kongressil
küll vähe, ne-ust olid nad tulnud
kõige kaugematest paikadest ja pälvi-
sid üldise lugupidamise. Kongressikoost
oli kannistatud kommunistliku partei
esitatud loosungitega: „Maha imperialism!“

“Докл. Коммунист. Партии в период профсоюзного движения”, lk. 89.

"Maha militaristid!" "Elaugu Hiina
Kommunistlik Partei!"

Kongress kestis 6 päeva. Päevauuerras
olid küsimused tööliste osavõtu kohta
demokraatlikus revolutsioonis, ühikunalise
ametühingu osuse loomisest, tööliste
teadlikkuse kasvatamisest jt. Suurim
mõningaid lahkheliseid, oli kongressi
töö üldiselt idukas. Delegaadid võtsid
vastu 9 resolutsiooni: 8-tunnilisest töö-
päevast, streigiliikumise organisarimisest
ja juhtimisest, kassorgani valimisest jne.
Eriolulist tähtsust omavad neist 3: abist
streikijatele, ametühingute organisarimise
printsüpidest ja võitlusest streigimurdpa-
tega. Samuti tunnustati ühikunaline Ameti-
ühingute Sekretariaat ametühingute juh-
tivaks organiks Hiinas. I ühikunaline
ametühingute kongress pani aluse kogu
maa tööliisklassi ühendamiseks, aitas
kaasa streigiliikumise tõusule.

Töölised said aru, et on tähtis väi-
delda mitte ainult majandusline,
vaid ka poliitiliste õiguste ust. 1922.a
juulis algas Hiina Kommunistlike
Partei juhtimisel võitlus tööscadus-

andluse ust. Ameliühingute Sekretariaat
 töötas välja töösadusandluse ust toi-
 muva liikumise programmi. Programmi
 19 punkti sisaldasid tööliste nõudmisi
 poliitiliste õiguste, 8-tunnilise tööpäeva,
 alasaraliste ja naiste tööaitse, töölaste
 määrade kindlaksmääramise jms. kohta.¹
 Saduse projekt avaldati paljudes aja-
 lehtedes ja seda propageeriti tööliste
 hulgas. Üle kogu maa algas liikumine
 nende nõudmistele täitmise eest. Program-
 mi 19 punkti said uue streigiliku-
 mise tõuse võitlusprogrammis.

Hiina kommunistid onistavad suure
 tähtsuse revolutsioonilise noorsoo kava-
 tamisele marksismi-leninismi vaimus.

Peale Hiina Kommunistlike Partei I kong-
 ressi alustasid kommunistid ettevalmis-
 tuse utzialistlike noorsooühingu loomi-
 seks. See organiseeriti 1921. a. novembris Shang-
 hais. Partei tekkisid organisatsioonid
 peal 17 linnas² ja ka väljaspool Hiinat.
 Hiina Sotsialistlike Noorsooühing oli tih-
 dalt seotud rahvusvahelise kommunistlike

¹ Движ. Учен. с-д, Кривая линия профсоюзного движения.,
 lk. 96-98.

² Ореку комсомола Китая в провинции Гуань, lk. 92.

noorsooliikumisega. 1922. a. aprillis oli selle ridades üle 5 tuhande noortööliste ja üliõpilase.¹

Hiina Totsialistliku Noorsooühingu I kongress avati Kantonis 1. mail 1922. a. Tema tööd juhtisid kommunistid. Ühtse noorsoo-organisatsiooni loomisega, mis oli ühes ühitatud marksistlik-leninlikel printsiipidel, sai Hiina Kommunistliku Partei võimalus tulla kommunismi ideede juurde tuhandeid noormehi ja naine, kes olid valmis võitlema maa vabastamise eest. Kongress võttis vastse programmi ja põhikirja. Peasekretäris valiti kommunistliku noorsooühikunise väljapaistev tegelane Zhang Tai-wei.

Streikide laine 1921. a. lõpul-1922. a. algul ei kutsunud üle üldist revolutsioonilist tõusu maal. Rahvusliku ja väikerahvus-
lus, kes olid aktiivselt välja astunud „4. mai“ liikumise päevil, olid ajutiselt umaldunud revolutsioonilisest liikumisest, talurahvas põlnud veel hildunud vabastamis-
võitluse. Et vria enda järel võitlusse laiad rahvamassid, pidi Hiina Kommu-

¹Ордену имени Кимона в революцию 1922, стр. 82.

nistliku Partei välja töötama oma iseseisva programmi.

1922. a. jaanuaris toimus Moskvas Kominterni initsiatiivil Shang-Jda kommunistlike parteide ja rahvuslik-revolutsiooniliste organisatsioonide I kongress. Ettekande rahvus- ja koloniaalküsimuse kohta tegi V. I. Lenin. Selle põhjal võttis kongress vastu teinid, mis said aluseks Hiina Kommunistliku Partei põhisisinistadele maal teinind olukorra hindamiseks.

1922. a. juulis tuli Shanghaiis kokku Hiina Kommunistliku Partei II kongress. Illegaalsest löist võttis osa 12 delegaati, kes esindasid 126 partei lüiget.¹ Põhiküsimus oli partei programmi välja töötamine ja vastuvõtmine. Analüüsides rahvusvahelist olukorda ning sündmuse maa poliitilisel ja majanduslikul alal, tuli kongress järeldusele, et Hiina ühiskond on poolkoloniaalne ja poolfodaalne. Pöölised, talupidajad, linna väinikodanlas ja rahvuslik kodanlas - kõik on kuuititud revolutsioonist. Rahvusvahelise imperialismi ja sisemiste fodaalsete jõudude

¹ Miao Hy-syan, Kramskaa uemopur kaimekume-rekonu napmim... lk. 20.

valitsemine viib Kiina rahvusliku sõltumatu täielikule vastamisele, taastab maa majandusliku ja poliitilise progressi, ähvardab hüva rahva olemasolu. Seejärel saab kongress põhivõttes andeks imperialismi ja feodalismi ike kukutamise. „Kunagi ei loota teelise, ühtse rahvusrüügi loomise ja maal ei saaku rahu,“ üldane deklaratsioon, „kui ei kukutata militaristide ja rahvusvahelise imperialismi ike Kiinas.“¹

Seejärel saidis kongress partei lti järgmised ülesanded: 1) koduvõimade lõpetamine, militaristide võime kukutamine, rahu kindlustamine maal, 2) imperialistide võimulemise likvideerimine ja Kiina täieliku sõltumatu saavutamise, 3) Kiina ühendamine ja teelise demokraatliku rahvuriügi moodustamine, 4) rahvale demokraatlike õiguste ja vabaduste andmine, 5) talupagade ja tööliste olukorra paranda-

¹Н. П. Баронягов, Борьба Коммунистической партии Китая за создание единого национального антиимпериалистического фронта (1922-1923 гг.) «Кремль сообщенная история народов Азии», № 55, 1962, lk. 96.

minle suuvelud abinõude läbiviimine.¹
 Nende eesmärkide saavutamise oli partei
 programmi aluseks. Kongress näitas, et
 partei ei püüdnud vaid nende nõuetele
 alluimisega. See on vaid miinimum-
 programm. Ta võitleb ka maksimum-
 programmi elluviimise eest s.o. vabamau-
 dusliku süsteemi kaotamise ja kommu-
 nistliku ühiskonna jär- järkulise üles-
 ehitamise eest.

II kongress pöördus esmakoostult
 tööliste, talupoegade, linna väikerodan-
 luse ja rahvusliku kodanluse poole
 üleskutsetega moodustada ühiskond.

„Nõiu, proletariaadid, olene meendunud,
 et praeguse võitluse käigus võivad
 proletariaadi revolutsioonilised jõud
 saavutada võidet ja igakülgselt edasi
 vaid tihedas koostöös demokraatia rev-
 olutsiooniliste jõududega.“²

Analüüsides erinevaid klasse, märkis
 Hiina Kommunistliku Partei II kong-
 ress, et tööliklassi põhiline, kõige massi-
 lsem liitlane on talurahvas, millelalt

¹Хрестоматия по коммунистическому вопросу, lk. 604-605.

²К. П. Виноградов, „Кремль соображений комму-
 ниста каргоб Азия“, lk. 97.

kindlaks liitlaks on ka linna väike-
kodanlus. Rahvuslik kodanlus ja kodan-
lik intelligent võivad teatud perioodidel
saada töölisklassi ajatulus liitlastes.

Kongressi töö oli suunatud sellesse, et
ühendada kõik demokraatlikud jõud.
Nümsure ühinemine oli võimaliku liidus
guomindangi revolutsioonilise tiivaga, kes
oli grupeerunud Sun Yi-xiani ümber
ja teatas väikekodanluse, kodanlike
intelligentsile ja oralistel töölistel ning
talupoegadele. Kuid samal ajal mõistis
Hiina Kommunistlik Partei õigesti seda
leninismi teisi, et blokide ja koalitsiooni
sõlmimisel liiste partiidega peab partei
säilitama organisatsioonilise ühiskonna,
omama tegevusvabadust, liitlaste kriitika
vabadust. „Kui töölised ei taha muuta-
da demokraatlike ühistunde tingi-
mustes väikekodanluse ripatsis ja
tahavad säilitada võimalust-voidele
oma klassikuvide elst, siis nad pea-
vad, ja see on varemõeldult tähtis, ühi-
nema kommunistlikus parteis ja
ameliühingutes. Lujärast on töölistel
vaja rogu auz meelles pidada, et nad

moodustavad iseseisva klassi ja
 peavad kasvutama oma organisatsioonilisi võitlusjõude.¹

Kongress ei andnud oma otsustes otsust ülevannet vahetus võitluses proletariaadi hegemoonia saavutamises demokraatlikus revolutsioonis, samuti ei leidnud valgustamist rahvademokraatliku võimu loomise küsimused. Seid kongress töötas välja printipsiaalselt õiged otsused, millel oli suur tähtsus hiina rahva revolutsioonilise rahvusliku vabastusliikumise arengus. Kongress võttis vastu otsuse Hiina Kommunistliku Partei astumisest Kominterni.

Puaki II kongressi peoras kommunistliku partii suurt tähelepanu töölisklassi organisatsioonilise ja poliitilise iseseisvuse tugevdamisele. 1922. a. teisel poolel alustati ühendatud ametiühingute loomist. Nimeks oli Wuhani ametiühingute assotsiatsioon, mis ühendas 20 ametiühingut ja 30 tuhat liiget. Huanani provintsi ametiühingute assotsiatsiooni kuulus

¹ X. T. Bukorpaqob, Kpamue cooTyeKamie
 Kuecmymma Kapo2ob Kyuu, lk. 98.

14 ametiühingut ja rohuem kui 30 tuhat liiget. ¹ Ühendatud ametiühinguid loodi veel Shuki provintsis, Shanypingi kombinaadis ja mujal. Kiiresti arenes ühinenud liikumise raudteelaste hulgas. Töölisklassi organiseerumine ametiühingutes väljendus pingelises võitluses imperiaalsismi ja militarismi vastu.

Esimene suurem streikis 1922. a. tiinul poolel oli raudteelaste streik Changxindianis. Streigist võttis osa 3 tuhat raudteelast. Kahe päeva kestnud streigi ajal katkes täielikult side Põhja- ja lõuna-Kiina vahel. Kaigi sellest võtsid osa Peking-Shanxi raudteepõhjaosa töölised, esitati nõudmised rohu raudteepõhjaosa töölajale nimel ning töötasu tõsteti uoigol. ¹ See aitas äratada töelistes proletariaadi solidaarsuse tunnet ja sellel raudteel organiseeriti esimene ühendatud ametiühing, mille kuuluvad kõik Peking-Shanxi raudteepõhjaosa töölised.

Changxindiani streik oli alguses

¹ А. П. Виноградов, Борьба рабочих, lk. 75.
² Дэн Чжун-ся, Крайняя история профсоюзного движения..., lk. 41.

väljaastumistele, mis toimusid kõigil Põhja-Ühena raudteedel. 4. septembril toimus streik Ping-Mundeni raudtee mehhaanikatööstades Shanghaiis. 8. septembril puhkes streik Kanton-Hankou raudteel, novembris streikisid Tanshani tööstade töölised. 15. detsembril algas 21 päeva kestnud streik Zhending-Taiquani raudtee tööstades. 9. jaanuaril 1923.a. streikisid Purou sadamatöölised ja Tianjin - Purou raudteelased, 6. jaanuaril - 2 tuhat töölise Kanton-Hankou raudteel. Kõik nimetatud streigid lõppesid eduvalt.¹

Samal ajal streikisid kaevurid Kailuani ja Anyuani söekaevandustes ja Shuikoushani tinakaevandustes.

Anyuani kaevandused kuulusid Han-yepingi kompanii - bürookraatliku kapitali isindajatele, keda omavõrdselt kontrollis Jaapani imperialism. Kõik õigused tööde juhtimises olid välismaalastest järelevaatajate käs. Kaevanduste administratsioon pidas mitne kuu vältel kinni tööliste tööstuse,

¹ Дэн Чжун-эр, Крэмьяя мемория профсоюзного движения... , lk. 42-43.

samuti takiti laiali saata ametiühin-
gut. Hanyani metallurgiatehases toimu-
nud iduka streigi mõjul puhkes 1922.a.
septembris üldstreik Hanyani kaevan-
dustes. Töölised nõudsid endile poliiti-
liste õiguste andmist, kohtlemise paran-
damist, töötasu tõstmist jne. Streik kes-
tis 5 päeva. Kaevanduste administratsioon
rahaldas tööliste nõudmised. Pärast
neist olid: tõsta töötasu ja tunnustada
tööleisclubide s.o. ametiühingute õigust
olla tööliste esindaja.¹

Streik puhkes ka viies Hailuani söe-
kaevanduses. Alguel kuuluvad kaevan-
dused Hiina valitsusele, hiljem aga
läksid Inglis imperialistide kätte.
Seal toodeti 20% roogu maa söetoo-
dangust. Kaevanduses töötas umbes
50 tuhat kaevurit. Ametlikult oli töö-
päeva pikkus 8 tundi, kuid sageli
kestis töö kuni 16 tundi.² Kaevurid
ei saanud kätte roogu töötasu, kuna
sageli rohkem kui pool palgast jäi
vahendaja - ettevõtja taskusse, kes koraldas
kõiki suhteid kaevuri ja kapitalisti

¹ Док. Китайск.-евр., Кампания немощнейшего рабочего движения..., lk. 45.

² Тамас, lk. 100.

vahel.

Pöölidüümil töis avaldas mõju ka Hailuani kaevuritele. 1922. oktoobris hakkasid streikima kaevurid viies Hailuani kaevanduses. Streigi juhtimises saatis Ühinevaline Ametiühingute Sekretariaat kohale 2 esindajat, et abistada streigi juhtimist. Kaevureid toetasid raudteelaad, tekstiilivabrikute ja temaditkate tööliud. Raudteainstituudi üliõpilased kogusid materiaaleid vahendeid streigijate abistamiseks.

25. oktoobril organiseerisid tööliised demonstratsiooni kaevandusvalitsuse hoone us. Nad hüüdsid loosungid: „Maha kapitalism!“, „Nõuame majandusliku vabaneemist!“ Töölised ja politsei avasid tööliste pihtra tule. Mitu inimest sai surma, umbes 50 inimest haavata.

Tööliste patrullsalgad aeti laiali, ametiühing sulleti. Algas streigijuhude arettrimine, mille käigus vangistati ka üs Sekretariaadi esindaja. Streigikomitee läks maale, faktiliselt jäi streik ilma juhtideta. Ühel Sekretariaadi esindajal

oli rase kida uusi juhte. Sana streik
puhkes stiibililt, polnud loodud
streikijate abistamise fondi. Siis pida-
sid kavurid vastu 20 päeva. Saavutati
10% võrra palga teus kavveritel, mis
saavad alla 15 püani. Igal aastal an-
takse veel rahaline toetus kahel nädal-
la palga ulatuses. 16. novembril amsid
kavurid tööle.

Streigiliikumise kulminatsiooniks
oli üldstreik Peking - Hankou raudteel.
1923. aastaks oli Põhja- ja Kesk-Hiinas
endale võime kindlustanud Zhili
võimude militarist Wu Pi-fuga. Toetades
Inglise - Ameerika imperialistidele taktis-
ta saada kogu Hiina valitsejaks.
Mõned püüdis Wu Pi-fu võita tööliste
poolthoida, kuulutas "töötajate kaitse"
poliitika kogu oma poliitika ühes osas.
See andis mõningad võimalused ameti-
ühingute legaalsus tegevuses. Kui aga
1922. a. augustis puhkes streik Changshen-
dianis, tegi see Wu Pi-fu rahituses, kuna
Peking Hankou raudtee oli talle
sisetuleku allikas. Ta püüdis tekitada

Don Usyn-er, Ispanaar uetopur nropevoznoro
gbumenar... , lk. 104.

lõhet tööliste hulgas: organiseeris „õppesalgad“, kus vastutavad õppisid juhendamiseks, käis rajada tööliste ühinguid. Need need üritused andsid vähe tulemust.

1923. a. veebruarist keitis Wu Pi-fu kõrvale „tööliste kaitsja“ massi ja läks avaliselt üle terrorile.

Alates 1921. aastast organiseerisid raudtulased Peking-Hanou raudteel ametiühinguid. 1922. aastaks oli loodud 16 ametiühingut, s. t. igas jaamas. Nüüd seis esmasi ülesanne ühendada ametiühingud, luua Ametiühingute Nõukogu. 1923. a. jaanuaris otsustas ettevalmistav komitee kokku kutuda asetava kongressi 1. veebruaril. Ootamatult rullas Wu Pi-fu tema poolt varem lubatud kongressi.

Määratud ajal ilmusid delegaadid siiani Iheugzhou, mis oli määratud kongressi läbiviimise kohaks. Sinna tuli 65 delegaati kõigist ametiühingut

¹ Дэн Чунь-эр, Крэмляя ученому профсоюзному движению..., lk. 107.

ja külalised - 60 ühikajat teistelt raud-
teedelt ning 30 üliõpilast ja agraarjannu!

30. jaanuaril kutus Wu Pi-fu ameti-
ühingute esindajad läbiräärimistele. Ta
püüdis töölist vanda, et nad loobusid
kongressi korraldamisest, kuna tema
kaitseb elati ja rüüsil tööliste huvi.
Samal ajal valmistus ta arveteõendusese
töölistega.

Vaatamata Wu Pi-fu keelule otsus-
tati kongress läbi väärtelised korra-
kohalt. 1. veebruaril liisusid delegaa-
did kolonnis kongressi hoone poole.
Linnas oli välja kuulutatud sõjaseis-
kord. Tänavatel olid sõjapolitsei väl-
osad. Kongressi hoone lähedal imbit-
seid politseinikud delegaate ja rei-
laasid neid sisse. Lõpuks murdsid
tööliid läbi politsei ahelikust ja
läksid hoonesse. Toimus esimene istung,
kus loodi Ametiühingute Nõukogu.
Sama päeva õhtul toimusid nõupidam-
ised otsustati katkestada kongressi
töö ja 4. veebruaril kuulutada kogu
Peking - Kanton raudteel välja streik.

3. II. Т. Букопзгоб, Конпоер иеморум, lk. 76.

vajaduse korral 3 päeva pärast ka teistel raudteedel. Samuti otsustati, et üldstreigi ajal tuleb kõik küsimused lahendada vastavalt Nõunõuue korraldustele. Nõupidamisel töötati välja poliitilised ja majanduslikud nõudmised.

4. veebruaril kell 12-ks kaalus reisi- ja maabarongide liidus Kring-Hannu raudteel üheaegselt streikis ~~tohus~~ raudteelast. Nõia võimude kättes: ähvarduste ja vägivallega sundida raudteelasi tööle - ei andnud tulemusi. Streikijad teatasid, et ilma Ametiühingute Nõunõuue korraldusteta nad tööd ei alusta. Järgneis toimus 6. veebruaril saev solidaarsusmiting, kus Ametiühingute Nõunõuue sekretär ütles oma kõnes: „Me ei võitle töö-
tase tõstmise ja tööpäeva lühendamise
eest. Me võitleme inimese vabaduse
ja õiguste eest! Me astume välja
hüna rahva vabaduse ja õiguste eest!“²

Streigi mahasurumisel tulid milita-

¹ H. T. Bukorpaqob, „Boupoem uemopuu“, lk. 77

² D. M. Kouyuh-ar, „Spancaia uemopuu ppopecoioz-
uoro gblomeraid...“, lk. 121.

histidelle appi imperialistid. Diplomaatiline korpus Pekingis kutsus koreu korralise nõupidamise ja nõudis valitsuselt halastamatut arvesteidandamist streikijatega. Inglise konsul Glanous ilmutas selgi suuremat aktiivsust. 6. veebruaril kutsuti konsulaahti nõupidamiseks ümbrab Xiao-Yao-nani ja välismaa firmade esindajad, et arutada abinõusid streigi mahavõrumiseks.

Arvesteidandamine streikijatega algas 7. veebruaril. Xiao Yao-nani esindajad kutsusid tööliste saadikuid läbirääkimistele jianani Ametiühingute Majas. Töölied ei jäidki veel koosnemi, kui algas tulistamine. Tulistati ka tööliste valveposti Ametiühingute Maja juures. Selle tulemusel sai surma 37 inimest ja haavata üle 200. ¹Need töölied taandusid alles siis, kui said sellekohase rahu Ametiühingute Nõukogult. Algasid arsterimised, mille väiguks vaugistati jianani Ametiühingute Taitvokomitee esimees. Peenu ja pikamistega sunniti teda andma rahu streigi

¹ Ученые сообщением куманитови публичности 19. 96

lõpetamises. Vaatamata kõigile ta
ei lüüdnud seda ja lõpuks tapeti töölise
silme all. Verised repressioonid taime-
sid kogu raudteel.

Tuul päeval pärast 7. veebruari sünd-
muse esitas Ametiühingute Nõukogu
üleskutsu alustada protestistreiki.
Streik algas Shanghai - Hannou, Tjanjin-
Punou jt. raudteedel, ja leistes üle-
võttis.

9. veebruaris läis streik silmanähta-
valt languelli. Peking - Hannou raudteel
Ametiühingute Nõukogu andis korral-
duse alustada tööd.

Streik lõppes liüasaamisega. Tapeti
üle 40 inimese, mitusada sai haavata,
umbes 40 aretati ja tuhat töölist
jääi ilma tööta.

Kuid streigi tähtsus Hiina töölii-
kumiele oli väga suur. Streik näitas
nii rõõd, et proletariaat läis üle
otsesele poliitilisele võitlusele. Töölised
said aru, et te sõtsiaalule vabanemisele
on võimalik vaid imperiaalsi
ja militarismi iure hävitamisega. Kuid
selle ülesaande täitmisel on vajalikud

kindel parteiline juhtimine ja tugevad ametiühingorganisatsioonid, samuti talu- rahva toetus ja ühisriiane rahvusliku kodanusega. Peking-Hanoni streikil oli suur tähtsus kogu rahvusliku vabastusliikumise jaoks. Wu Pei-fu, Inglise-Ameerika imperialistide teuri tõelise pale paljastamine aitas kaasa sellele, et rahvusliku vabastusliikumine sai edgilt väljendatud võitluses kogu imperia- listliku rõhumise vastu.

Hiina Kommunistliku Partei ajakiri „Xiandai“ („Püjuht“) hindas Peking-Hanoni streiki kui suurt sündmust Hiina töölisklassi elus, kui väljastumist, kus proletariaat võitles mitte töötam ja tööaja, vaid inimese vabaduse ja õiguste eest. Streik tõstis töölisklassi autoriteeti lanikkonna demokraatlike vihtide hulgas.

Pale 7. vabruari algas reaktiooni pealting töölisklassile. Valitsus ke- las ametiühingud Põhja- ja Kesk-Hiina kaudteedel. Niiid aukes revolutsio- nilise liikumise keskus Hanoni valitsuse püruonda, Quangdongi provintsi. Siin

jätkaasid kommunistliku partii, ametiühingud ja teised demokraatlikud organisatsioonid legaalselt tööd. Põhja- ja Kesk-Hiinas oli vaja kannutada illegaalse tegevuse vorme.

1923. a. lõpus suutis Hiina Kommunistliku Partei tugivõimendada ametiühingu organisatsiooni: kui 1922. a. lõpul oli Shanghaiis 24 ametiühingut 40 tuhande liikmega, siis 1923. a. lõpul oli juba 50 ametiühingut ja 84 tuhat liiget.

Talurahvaühingute loomisele asus Hiina Kommunistliku Partei 1921. a. Esimene talurahvaühing loodi Guang-dongi provintsis Haiifõngi maakonnas. Selle organisatoriks oli kommunist Deng Bai. Alguel tegi ta talupoegade hulgas kultuurhariduslikke tööd: organiseeris apteegi ja meditsiinilise punkti, kooli, vastastikkuse abistamise ühingu. Kui koondas ta talupoegi enda ümber ja 1922. a. septembris oli ühingu umbes 500 liiget. 1923. a. alguel organiseeriti kogu maakonna talurahvaliid, mille liikmete arv ulatus juba 100 tuhandeni.¹

¹ 15. Эфимов, Орепу на себей и себейские коммуналы Хамар, ил. 1951, лк. 227

Talurahvaühingud teunisid ka Hunani provintis. Mijal teunisid üsinaud, stihilind väljaastamised mõimise ja ametnike vastu. Üldine imperialismi-vaastant võitlusel oli talurahvas veel kaugel. Sama põhilised nõudmised olid: rendimaa alandamine, riigimaaude vähendamine, sundoras ar- mause võtmise kaotamine jne.

Kommunistlike partii ülesandeks oli tugevate talurahvaorganisatsioonide loomine, et saada tõeline liitlane edasises võitluses.

1923. aastal hakkasid rahvasliidust vabastusliikumist ülesti osa võtma linna väimekodanlud ja intelligents, eriti üliõpilased. Hiina Kommunistlik Partei pidas üliõpilasküsimist ühes täht- saus kükiks rahvasliidus vabastus- liikumises. Kommunistide ja Hiina Sotsia- listlike Noorsooühingu initsiatiivil saavutati üliõpilaste organisatsioon- line ühinemine. 1923. a. augustis loodi Ülehiineline Üliõpilaste Liit.

1923. a. märtsis sai teata, et

Jaapani valitus keldab tagastamast
 Hiinale Lühuni ja Daliani, mille vendi
 tähtaeg oli möödunud. Hiina suve-
 näänuse rikkumise uus art võttes
 esile protestiliikumise. 27. märtsil orga-
 niseerisid üliõpilased demonstratsioo-
 ne Pekingis, Tianjinis, Shanghai jt.
 linnades. Üliõpilasi toetas kodaulus
 27. märtsil otsustas Shanghai kaubendus-
 palat boikoturida Jaapani kaupa,
 mis Lühuni ja Dalian tagastatakse
 Hiinale. Boikotiliikumine haaras roogu
 maa. 7. mail, " rahvusliku häbi "
 päeval toimusid kõigjal protestide-
 monstratsioomid ja -mitingud. Pekingis
 organiseerisid üliõpilased ja kaupmhed
 manifestatsiooni, millest võttis osa
 20 tuhat inimest.¹ Hiina ajakirjanduse
 teatel sisis sel päeval roogu linna
 majandusliku. Tõrksid tööliste, üli-
 õpilaste ja kaupmeste komiteed, mis
 juhtisid Jaapani-vastast propagandit.

Jaapani kaupade boikotile Hiinas
 andis suure tähtsuse Kominterni
Täitevõimude. Spetsiaalses direktiivis

¹ Орепу немораву Кумар б. нобуруу б. паву, lk. 90.

Hiina Kommunistlikule Parteile oli
 üeldud, et boikotitükumist Jaapani
 vastu peab laiendama üldiselt impe-
 rialismivastases võitluses.¹

Mais algas Inglise kaupade boikott
 sees Inglismaa katsuga säilitada
 oma kontrolli Weihaiwei sadama
 üle. Imperialismivastane võitlus lai-
 nes veelgi sees nn. „Linchengi intri-
 dendiga“. Nimelt tungisid 6. mail
 1933. aastal Linchengi jaama lähedal
 bandiidid kallale Tianjin-Puou
 rüürongile. Nad viisid kaasa 300 rei-
 rijat, nende hulgas 26 välismaalast.²
 Diplomaatiline korpus nõudis välismaa-
 laste vabastamist 24 tunni jooksul
 ja kompensatsioon maksimist kanna-
 tanuile. Seljäl esitati Hiina valitaa-
 sile nel rida nõudmisi: mõuti Tianjin-
 Puou raudte võtmist rahvusvahelise
 kontrolli alla ja maal sandarmeeria
 organiseerimist usstras välismaise
 ohvitseriga. Samuti lüüati tagasi Hiina
 nõudmised eesterritoriaalsuse tehis-

¹ Н. П. Букофигоб, Кривые ебегува Укена-
 мына нагегоб Азун, lk. 102.

² Л. В. Буковобчаа, Т. В. Зендгпр, М. В. Зороб,
 Орепу неморпу сумар, lk. 351

tamises.

Töölise ja üliõpilaste algatusel toimusid kõigjal rahvaoseltkud, kus mõisteti hukka suurriikide vahelisegamine Hiina sissajaduse.

1923. a. jooksul toimusid demokraatlike jõudude vaadetes suurel muutusid. Hiina üliõpilased ja rahvusliku kodanlus mõistud imperialismi-vastase võitluse vajadust. Näites avaldas 1923. a. juunis Shanghai kaubanduspalat üleskutsel, milles oli ööldud, et hiina rahvas peab ise regulerima maal valitsevat olusorda, et kaubanduslikud ringkonnad on valmis võitlema viimse veretilgani välismaise interventsiooni korral.

Nüüd alustas Hiina Kommunistliku Partei kõigide demokraatlike jõudude koondamist. 1923. a. juunis toimus Nantoni kommunistliku Partei IV kongress. Sellel võttis osa 30 inimest, neist otsustava häälilõigusega oli 27 delegaati, kes esindasid rohkem kui 430 Partei liiget.¹ Kongressi põhiküsimus oli

¹ Mao Tse-tsun, Kramara uemopur Kramara-murekoi napmuu..., lk. 27.

revolutsioonilise ühivirinde loomine Quo-
 mindangiga. Selle üüimuse arutamisel
 ilmnas kaks äärmuslikku vallaand. Na-
 pitulantiia vallaand, parempoolsed usutas,
 Chen Du-xingga ülistasid hiina so-
 danlust, suurendasid tema osa rahvus-
 lises vabastusvõitluses, pooldasid rev-
 lutsiooni juhtimise üliandmist kodan-
 luse väärte. Nad pidasid tema jõude
 tugevamaks kui proletariaadi jõude,
 jättes proletariaadile vaid kodanluse
 abi osa. Vasakpoolsed usutas Zhou
 Go-taoga ülasid igauiguuid kompro-
 missi. Kuna Quomindang oli kodanluse
 partei, ei tehi töölistel olla sellega
 mingisuguid suhteid. Sellega astusid
 nad ühivirinde loomise vastu.

Kuid enamuse delegaatidest oli õige-
 tel marksistlikel-kriinilisel seisukohtadel
 ja mõistis kumma mõlemad vallaand.
 Kongress võttis vastu otsuse Hiina
 Kommunistlike Partei noostööit Quomind-
 dangiga ja kommunistide astumist
 Quomindangi. Lühuures Hiina Kommu-
 nistlik Partei säilitab poliitilise ja
 organisatsioonilise iseseisvuse. Võeti

vastu ka deklaratsioon, milles sisalduv kriitika avaldas suurt mõju Guomindangi juhtidele, eriti Sun Yi-xianile. Deklaratsioonis on öeldud: „Guomindang peab saama rahvusliku revolutsiooni keskses jõus ja saavutama selles juhtiva positsiooni. Sakjuss peab Guomindang kindi vahel väärast vaatest: 1) ta paneb siina revolutsiooni, lootuse abile väljastpoolt ja nii... õõnestab rahva usku oma jäädudesse... 2) ta kontsentreerib kõik jõud sõjalisteks operatsioonideks ja hülgab propaganda masside hulgas... Me usume, et ühiskonna kõik revolutsioonilised demendid kontsentreeruvad Guomindangis revolutsioonilise liikumise edu saavutamise eesmärgil. Samal ajal me loodame, et Guomindang tub otsustava lõpu oma vasklikele vaadetele... ja ei põlga ühtki poliitilist propaganda võimalust, et saada tõelisel keskses jõus võitlus rahva õnne eest...“¹

Otsusel kommunistide astumisest Guomindangi oli suur tähtsus: loodi tin-

¹Спецкоммунур мо новиници ученому, lk. 608

gimused kommunistlike partii ja
 guomindangi ühiskondlike loomiseks,
 et teha ettevalmistusi rahvahelduade
 mobiliseerimises revolutsioonilisele
 võitlusele imperialismi ja naatsiooni-
 jõudude vastu.

Peale IV kongressi alustas Hiina Kom-
 munistlik Partei laialdast selgitustööd
 elanikkonda erinevate riikide hulgas.
 Kasvas kommunistide ja Sotsialistlike
 noorsooühingu propaganda- ja organi-
 satsioonitöö osa. Nende mõjul asusid
 elanikkonda demokraatlikeid riikid
 maa suveräänsust ja rahva õiguste
 eest peitava võitluse jätkamiseks
 ühendamise teel. Üha suurenenud
 kostid ülesantud tegevusrihtsusele. Pal-
 judes provintsidis toimusid noorsooühun-
 kus väljendati protesti imperialistide
 kasvatate nõudmist vastu.

Rahvusliku vabastusvõitluse tõuse-
 ajal toimus tähtis sündmus: algand
 Nõukogude - Hiina läbirääkimised diplo-
 maatiliste suhete siseseadmises mõ-
 lema maa vahel. Hiinasse saabus Nõu-
 kogude valitsuse täievoliline esindaja

L. M. Karahhan. Maal algas liikumine Nõukogude Liidu tunnustamise eest, mis liites hiina rahva rahvusliku vabastusvõitlusega. Hiina Kommunistliku Partei selgitas Nõukogude Liidu rahvaras- tava välispoliitilise printsiipi, valgustas tema edusamme majanduslikul ja poliitilisel alal. Ille abil õppis demo- kraatiline üldsus valdama hiina rahva sõpru tema vaenlastest.

1919-1923. a. jäi Guomindang kitsaks organisatsioonias, mis ühendas peami- selt rahvusliku kodanliku ja intelli- genti isindlikku elemente. 1923. a. tii- sel poolal asus Sun Jv-xian Partei reorganiseerimisele. Guomindangi liida- disse haruand astuma töölised, talu- pojad, käsitöölised, teenistajad. Otsustav- ora Guomindangi muutmisel massi- partiis oli Sun Jv-xiani ja tema poolhoidjate koostööl kommunistidega. Ülehiinallise Guomindangi kongressi ettevalmistamises loodi 1923. a. septemb- ris Ajutine Kesktäitevõimete, mille koostisus kuulus ka Hiina Kommunist-liku Partei esindaja. See organ teostas

partei liikumete registreerimist. Kommunistide abiga loodi erinevates rajoonides Guomindangi kohalikud organisatsioonid. Provintside konverentsidel arutati reorganiseerimisega seotud küsimusi ja valiti delegaadid konverentsile. 25. nov. 1923. a. ilmus deklaraatsioon Guomindangi reorganiseerimise kohta ja uue programmi projekt. 1. detsembril 1923. a. Kantonis peetud kõnes ütles Sun Yi-xian, et seai toetus partii peamiselt emigrantidele välismaal, nüüd aga peab partii toetuma rogu rahvale.

20. jaanuaril 1924. aastal avati Kantonis Guomindangi I kongress. Selle tööst võttis osa 165 delegaati provintsidest ja välismaistest organisatsioonidest¹, samuti Hiina Kommunistliku Partei juhtivad tegelased. Kongressi töö keskpunktis oli küsimus partii reorganiseerimisest. Delegaadid toetasid täielikult Sun Yi-xiani joont koostööst kommunistidega.

Pähtsaimas dokumendis kongressi

¹ Орепкии иемопиии Нумар 6 нобериииуе бпавр, лк. 102.

si loost oli manifest, milles olid esi-
 tatud Kuomindangi struktuur ja tema
 poliitika põhimõtted. Kongress kuulutas
 hiina rahva üs sisvas jaailisandus
 maa ühendamise ja demokraatiseerimise
 imperialismi - ja feodalismivastase võit-
 luse alusel. Kuomindangi poliitiline
 platvorm baseerus Sun Yü-xiani kol-
 mel põhimõttel („natsionalism“, „demo-
 kratism“ ja „rahva hüvõlu“) nende
 suures interpretatsioonis, mis olid antud
 tema etteandes kongressile. Need põhi-
 mõtted viinesid tunduvalt vanaid,
 mis pugeldasid vana tüüpi revolüt-
 siooni ajaloolise isärasuse. Selm
 uut põhimõtet - need olid uusdemo-
 kraatiline revolutsiooni põhimõtted.
 „Natsionalism“ - see oli rahva võitlus
 imperialismi vastu vabanemise ust
 ja Hiina kõigi rahvaste täielik sõd-
 sus. „Demokratism“ tähendas rahvale
 poliitiliste õiguste andmist. Viimane
 - „rahva hüvõlu“ - tähendas maa jaga-
 mist talupoegadele ja kapitali püra-
 mist s. l. ni hiina kui väliskapita-
 lile kuuluvate ettevõtete riigistamist.

Manifestis oli antud partei miinimum-
programm. Selle I osas püstitati ühis-
andid isavõrdsete lepingute liivida-
rimiseks ja uute võrdõiguslike lepingute
sõlmimiseks. II osas olid sisepoliitilised
nõudmised: võimu jaotamine keska- ja
provintsi valitsuste vahel, rahvale demo-
kraatiline vabaduste andmine, talupo-
egadele maa jagamine jne.

Guomindangi I kongressi poolt vastu-
võetud programmi elluviimiseks viitas
Sun Yi-xian 3 põhilist poliitilist siisu-
kohta, mis määravad ära partei
stratEGIILISE JOONE: „Lüüa Venemaaga,
lüüa Kommunistliku Parteiaga, tööliste
ja talupoegade loetamine.“

Kongress võttis vastu otsuse kom-
munistide ja Hiina Sotsialistliku
Neoröövõhingu liitumise vastuvõtmiseks
Guomindangi. Selliga oli ametlikult
loodud ühtne rahvusriik, millel
oli ühine imperialismi- ja feodalismi-
vastane programm. Selle rinde orga-
nisaatsiooniliseks vormiks sai Guomin-
dangi, mis muutus nüüd tööliste,
talupoegade, linna väimeesanduse

ja rahvusliku kodanuse bloki partiid.

Nii imperialismi- ja fodalismi-
vastase ühiskondliku moodustamine oli
rahvusliku vabastusliikumise edasise
arengu tähtsaks üldiseks sihtas.

Kogu ühiskond säutles näitas
avalikus imperialismivastase võitluse
sihtas alanud kapitalismi sild-
võitluse tagajärjel ühte ühiskond-
liku ühiskondliku ühiskond. Selle võitluse
sihtas põhineb ühiskond sihtas sa-
das ühiskond ühiskond ühiskond-
na ühiskond ühiskond, selle võit-
luse võitluse võitluse võitluse-
luse võitluse ja poliitilise võit-
luse võitluse ja ühiskond ühiskond
ühiskond ühiskond, tema ühiskond
ühiskond ühiskond. Siiski negatiivses
ühiskond ühiskond ühiskond ühiskond
ühiskond ühiskond. Poliitiline võitluse
ühiskond ühiskond ühiskond ühiskond
ühiskond ühiskond ühiskond ühiskond,
ühiskond ühiskond ühiskond ühiskond.
ühiskond ühiskond, ühiskond ja
ühiskond ühiskond ühiskond ühiskond

Kokkuvõtte.

Nagu edmine käsitus näitas, avaldus imperialismivastane võitlus Hiinas alanud kapitalismi üld-
vriisi tingimustes eriti teraval
ja ulatuslikul kujul. Selle võitluse
sügavad põhjused olid Hiinas en-
das. Hiina rahva peamiseks vaenla-
sks oli imperialism, kelle väes-
sused väga mõjukad majandus-
liinud, sõjalised ja poliitilised po-
sitsioonid ja kes sautsas neid igati
Hiina orjastamiseks, tema edasiarengu
pidurdamiseks. Täiesti negatiivsus
nähtus oli ka fodaalsete igar-
dite püsimine. Poliitiline võim kuulus
kõige naatsiooniliikumatele riikidele
mõisnikele ja kodanuse tippudele,
kes töötasid koos imperialistidega.
Laiad rahvamassid, tööliinud ja
talupidajad, olid majanduslikult

orjastatud ja poliitiliselt õigustat ilma. Selnenud võitlus näitas aga ka selgesti, kui suur oli Suure Sotsialistliku Oktobri-revolutsiooni mõju Hiina rahva võitlusele.

Imperialismivastase võitluse vedades algusks oli 1919. a. puhkenud „4. mai“ liikumine, mis muutus massilises poliitilises võitluses vrti pärast seda, kui sellest kasvas oia võtma töölisklass. Nagu nägime ka, algas ühtlasi võitlus uue kultuuri eest, võitlus vana fodaalse kultuuri vastu. Kasvas streigilüsumine ja talurahva antifodaalne võitlus.

Rahvamaaside revolutsioonilise võitluse areng, tööliklassi osatähtsuse pidev tõus, marksistlike ringide tekkimine olid vajalikus ulatuses tõelise revolutsioonilise partei rajamiseks. Hiina rahva es seisvate ülesannete lahendamise aga tege selle paratamatuse. 1921. a. asutatud Hiina Kommunistlike Partei oli Suure Sotsialistliku Oktobri-revolutsiooni mõju väljapaistvas näi-

tajades. Kommunistid võtsid alati
 juhtivalt nea töötavate hulgaade
 võitlusit, eriti nagu seda olid
 Hongkongi meremeele ja sadama-
 tööliste ning Peking-Hanou raud-
 tulaste striik. Noor kommunistlik
 partei vundus varsti, et võitlus
 Hiina rahva vaevastega võib olla
 siis edukas, kui selles on liitunud
 kõik jõud, kes on huvitatud impe-
 rialismi- ja feodalismivastast
 võitlusest. Põõs on näidatud, et
 võitlust ühisriide moodustamise
 eest Guomindangiga, mille usutas
 seisis Sun Yi-xian, alustas ta
 1923. a. ja 1924. a. see ühisriide
 ka moodustati, mille suur täht-
 sus avaldus 1925. a. alanud revo-
 lutsioonis.

Резюме.

С победой Великой Октябрьской Социалистической революцией начался распад всей колониальной системы империализма. Началась антиимпериалистическая борьба и в Китае. Причиной этой борьбе состоявшее в то социально-экономическом строе. В экономиче стране господствовали ещё очень сильные переодельные пережитки. Страна была политически раздроблена.

Антиимпериалистическая борьба началась с событиями 4 мая 1919 года, поводом которой стал Версальский мирный договор, условиями которого большие помещичьи концессии в Манчжурии отдали Японии. Студенты и учащиеся средних школ Пекина оставили занятия и вышли на улицы. Из Пекина патристическое дви-

этиме пришло на всю страну, и стало массовым патристическим движением, которое охватило рабочих, угнетенное население, куликов.

В 1919-но 1923 г. росли забастовки и в ходе этого выявились предпосылки для создания Коммунистической партии Китая. Коммунистическая партия обратила большое внимание на организацию профсоюзов и на воспитание сознательности рабочего класса. Коммунистическая партия приступила также к организации союзов крестьян.

Активистическая борьба принимала все более организованный характер. Выразителями этого были стачка моряков Конгкюна и на Тянь-Канькоуекой железной дороге великая забастовка.

Задачи, которые были перед китайским народом в активистической борьбе можно было решить только с созданием единого фронта под руководством

Суть Ям-еюм политика.

Образование единого национального
антиимпериалистического фронта
было нужным и своевременным.
В стране начался революционный
подъем.

Kaunitatud kirjandus.

I Marxismi - leninismi klassikud

1. Lenin, V. I. Öttekannue Ida rahvaste kommunistlike organisatsioonide II ülemaailmlik kongressil 22. nov. 1919.a.
Peend, 30. rd., Tallinn 1954, lk. 128-139.

II Alluamaterjalid

1. Kommunistlike ja töölispartide ühin-
dajate avaldus, Tallinn 1960.
2. Обсужение 4 мая 1919 года в Кумане,
Москва 1969.
= Обсужение 4 мая...
3. Документы внешней политики
СССР I, Москва 1957
= Документов внешней политики
СССР I
4. История экономического развития
Китая 1840-1948 гг., Москва 1958.
= История экономического развития...
5. Советско-китайские отношения,
Москва 1959.

6. Христолатия по новейшей истории,
Москва 1960.

= Христолатия по новейшей истории

III Шини кыяндис:

1. Виноградъ, Н. П., Борьба Коммунистической партии Китая за создание единого национального антиимпериалистического фронта (1922-1923 гг.),

„Краткие сообщения Института народов Азии“, 1962, №55, лк. 94-111.

= Краткие сообщения Института народов Азии

2. Виноградъ, Н. П., Влияние Великого Октября на революционные движения в Китае, „Великий Октябрь и народы Востока“, Москва 1957, лк. 93-140.

3. Виноградъ, Н. П., Рабочие движения в Китае накануне образования единого национального антиимпериалистического фронта, „Вопросы истории“, 1952, №10, лк. 64-89.

= Вопросы истории

4. Гарушьяни, Ю. М., Движение 4 мая 1919 года в Китае, Москва 1959.

= Гарушьяни, Ю. М., Движение 4 мая

5. Голгаров, П. Ф., Подвиг Великой Октябрьской социалистической революции и борьба национально-освободительного движения в странах Азии + в 1917-1923 гг., Москва 1960.
6. Дун Моу-хэ, Ми Сюй-и, Чжан Фо-гуан, Влияние Октябрьской революции на Китай, Москва 1959.
= Дун Моу-хэ, Ми Сюй-и, Чжан Фо-гуан, Влияние Октябрьской революции
7. Дубинский, А., Народная антиимпериалистическая и антифеодалная революция в Китае Первая и вторая гражданские революционные войны, Москва 1953.
8. Дэн Чжун-ся, Краткая история профсоюзного движения в Китае, Москва 1952.
= Дэн Чжун-ся, Краткая история профсоюзного движения...
9. Ефимов, Очерки по новой и новейшей истории Китая, Москва 1951.
10. История современной китайской революции, Москва 1959
= История современной китайской революции...

11. Катинца, М. С., Советско-китайские отношения, Москва 1958.
12. Международные отношения на Дальнем Востоке, Москва 1956.
13. Мiao Чу-ауань, Краткая история Коммунистической партии Китая, Москва 1958.
= Мiao Чу-ауань, Краткая история Коммунистической партии...
14. Очерки истории Китая в новейшее время, Москва 1959.
= Очерки истории Китая в новейшее время
15. Ситковская, Л. В., Френдбург, Т. Ф., Горев, М. Ф., Очерки истории Китая, Москва 1956
= Ситковская, Л. В., Френдбург, Т. Ф., Горев, М. Ф., Очерки истории Китая.
16. Сладковский, М. И., Очерки развития внешнеэкономических отношений Китая, Москва 1953.
= Сладковский, М. И., Очерки развития внешнеэкономических отношений...
17. Сюй Цзю-ли, Великие Великие восточной социалистической революцией на китайскую революцию, Москва 1957.
18. Чэнь Бо-да, Очерк земельной реформы

в Китае, Москва 1952.

Ушуь Бо-га, Очерк заимской речки...

19. Мейфрейз, А. Н. "Влияние Великой Октябрьской социалистической революции на унетённые народы Востока, "Великий Октябрь и народы Востока", Москва 1957, кк. 10-92
20. Мейфрейз, А. Н., Советско - китайские отношения в первые годы после Октябрьской революции, "Советское китаеведение, 1958, № 1
21. Френбург, Т. Б., Очерки национально-освободительной борьбы китайского народа, Москва 1951
= Френбург, Т. Б. Очерки национально-освободительной борьбы китайского народа...
22. Фурев, М. Ф., Влияние Великой Октябрьской социалистической революции на развитие национально-освободительного движения народов Востока, Москва 1956.

Sisukord.

	lk.
Sissejuhatus	2
I peatükk	
Hiina sotsiaal-majandusliku ja poliitilise võrd uuema aja algul.	6
II peatükk	
Imperialismivastane võitlus Hiinas aastail 1919-1921. Hiina Kommunistliku Partei asutamine.	31
III peatükk	
Imperialismivastane võitlus Hiinas aastail 1922-1923. Ühiskondlike moodustamine.	71
Lõpuvõte.	114
Pöörded.	117
Kantatud kirjandus	120